

PETŐFI-BIBLIOGRÁFIA

A több mint száz esztendő múltja visszatekintő Petőfi-kutatás a mai napig sem rendelkezik hasznavehető könyvészeti útmutatóval. A meglévő összeállítások (mint Szinyeyi a Magyar Írók 10. kötetében vagy Pintéré nagy irodalomtörténeti kézikönyvében) elavultak, illetve erősen válogatottak. A Petőfi-irodalom roppant tömkelegében egyre nehezebb tájékozódni, s a bibliográfia hiánya hovatovább a kutatómunka egyik fő akadályává válik. Az Irodalomtörténeti Intézet e megfontolástól vezetve 1957-ben munkatervébe iktatta a Petőfi-bibliográfia munkálatainak megindítását. Az alábbiakban e vállalkozás alapelveit és módszerét kívánjuk röviden ismertetni.

1. *Gyűjtőkör.* Magyar Petőfi-bibliográfiát szerkesztünk: a mindenkori Magyarország területén megjelent anyagot tárjuk fel. (Az első világháború utáni erdélyi, felvidéki stb. anyag könyvészeti feldolgozása csak később, illetve külön, a román és a csehszlovák Petőfi-bibliográfia keretében történhetik.) Időbeli határok: Petőfi első versének megjelenési éve: 1842, illetve az adatgyűjtés lezárásának időpontja, 1958. dec. 31. A bibliográfiának elvben mindazt, és csak azt kell tartalmaznia, ami a Petőfi-irodalomban tudományos értéket képvisel, a mű (cikk, közlemény stb.) nyelvére való tekintet nélkül: a) Petőfi összes, válogatott és egyes műveinek önálló kiadásait, ideértve a rölapokat és apró nyomtatványokat is, b) egyes műveinek nem önállóan: folyóiratokban, lapokban, gyűjteményes munkákban megjelent tudományos értékű (jegyzetekkel kísért, variánsokat tartalmazó, első stb.) közléseit, mellőzve a pusztán újraközöléseket, c) a költő életére, műveire, művészetére vonatkozó tudományos értékű irodalmat: önálló műveket, folyóiratokban, hírlapokban, gyűjteményes munkákban megjelent emlékezéseket, tanulmányokat és közleményeket; a pusztán alkalmi célt szolgáló jubileumi írások, ünnepi szónoklatok és költemények, általában a Petőfi-kultusz szempontunkból érdektelen termékei mellőzésével. Felvesszük a Petőfi-műveiből készített fordításokat és átdolgozásokat is. Fontosnak tartjuk továbbá a nem Petőfivel mint főtárggyal foglalkozó, de a költővel kapcsolatos tudományos érdekű, eredeti anyagot tartalmazó munkák (emlékezéskötetek, összefoglaló irodalmi tanulmányok stb.) felvételét, általában figyelmen kívül hagyjuk azonban a lexikonok Petőfi-címzavait s az irodalomtörténetek és tanulmányok Petőfivel foglalkozó fejezeteit.

2. *A gyűjtés módja.* Az önálló munkák adatait a nemzeti és szakbibliográfiák, valamint a nagykönyvtárak katalógusai segítségével gyűjtjük, majd az eredeti művek alapján ellenőrizzük. Igen körülményes feladat a folyóirat- és hírlapi cikkek gyűjtése. Elsősorban a különféle könyvészeti összeállításokból, repertóriumokból, a szakfolyóiratok szemlerovataiból, a könyvtárak folyóiratcikk- és szakkatalógusaiból indulunk ki, s felhasználjuk a nagyobb Petőfi-monográfiák, kézikönyvek bibliográfiai utalásait is. Az így nyert adatokat minden esetben az eredeti forrásokból ellenőrizzük. Legfontosabb szakfolyóiratainkat, szépirodalmi lapjainkat alapos végignézés, átlapozás útján dolgozzuk fel. Ezzel az összetett eljárással, úgy gondoljuk, a számottevő anyag túlnyomó részét sikerül feltárnunk.

3. *Az adatok leírása.* Címleírásunk alapja a könyvtári címleírási szabvány, melyet főként a folyóiratcikkek leírásának néhány szabályával egészítettünk ki. Figyelembe vesszük az Intézet bibliográfiai osztálya által kidolgozott utalási, rövidítési stb. elveket is. Minden bibliográfiai egységről (pl. az önálló művek minden egyes kiadásáról) külön címleírás készül. Külön-külön cédulát készítünk az ún. keretművekről (mint a Petőfi-album vagy Petőfi-évkönyv) és a bennük levő egyes cikkekről. Félrevezető vagy elégtelen címek esetén a címleírást rövid tárgymegjelöléssel (annotációval) egészítjük ki.

4. *Az adatok elrendezése.* Az anyagot tárgy szerint csoportosítjuk. Egy-egy adat csak egy helyen kerül beosztásra; egyéb vonatkozásokra utalások figyelmeztetnek. Az első főréz a műveket és a fordításokat, a második a Petőfi-irodalmat öleli fel. Ez utóbbinak főbb csoportjai: az ún. keretművek, életrajzi írások, valamint a költő művészetét, műveit tárgyaló

munkák, tanulmányok. Az anyag elrendezésének végleges sémája az ellenőrzött adatok beosztása során, fokozatosan alakul majd ki.

5. *Mutatók.* A sajtó alá rendezett anyagot betűrendes szakmutatóval, valamint részletes névmutatóval látjuk el: ez utóbbi a szerző- és egyéb személyneveken kívül utalni fog a földrajzi nevekre és a folyóiratcímekre is.

*

Gyűjtőmunkánk már eddig is számos ismeretlen vagy többé-kevésbé feledésbe merült értékes adatot hozott felszínre. Bizonyos, hogy ez a folyamat a továbbiakban sem fog megszakadni, s reméljük, hogy nemcsak egy jól használható segédesszközt adunk majd a Petőfi-kutatók kezébe, hanem egyúttal fontos, mindaddig kiaknázatlan forrásokra, adatokra is felhívjuk a figyelmüket.

K. J.

AZ EÖTVÖS KÖNYVTÁR UTOLSÓ HÁROM ÉVE

Az Irodalomtörténeti Intézet megalakulásakor, 1956 elején, az Eötvös Könyvtár az irodalomtörténeti kutatómunka szolgálatába állt. Ezzel a státusváltozással eldőlt az évek óta megoldatlan profilkérdés.

1951—1956-ig, míg az Eötvös Könyvtár az Akadémiai Könyvtár egyik osztályaként működött, sok szó esett a Könyvtár jellegéről. Hol a tankönyvtári, hol a tudományos könyvtári szempont került előtérbe. Az Eötvös Könyvtár múltja, a könyvvállomány minősége és mennyisége, az Akadémiához való tartozás, valamint az épületben levő bölcsészotthon mindkét felfogáshoz alapot adott.

Végeredményben a tervek és viták megfelelő könyvbeszerzési hitelkeret nélkül mindvégig elméleti síkon maradtak. Kezdetben inkább a tankönyvtári feladat volt előtérben, később a figyelem a tudományos lehetőségek felé fordult, s két elképzelés kezdett kibontakozni. Fejlődjék a Könyvtár az Akadémia irodalmi alapkönyvtárává, vagy — tankönyvtári szerepének átmeneti megtartása mellett — a társadalmi tudományok területén Délbuda könyvtári központjává váljék.

Az Intézethez történt csatlakozás új helyzetet teremtett. Az elmúlt hat évtized alatt (1895—1956), az utolsó öt év bizonytalanságait leszámítva, az Eötvös Könyvtár a tudományos színvonalú tanárképzés szolgálatában állott. Most az irodalomtörténeti kutatómunka könyvtári bázisává kellett lennie. De nem adhatta föl tankönyvtári funkcióját sem, s állományának mérete (100—110 000 egység) és jelentősége miatt nem zárkozhatott el a kutatói nyilvánosság elől.

A Könyvtár 63 éves története, mint az érintett profilváltozásokból és súlypont-áttételekből is látható, több olyan elvi szempontot vet fel, melyeket levonható tanulságaik miatt érdemes más helyen behatóan elemezni. Itt csak arra szorítkozunk, hogy az Eötvös Könyvtár utolsó három évének néhány új mozzanatát számba vegyük.

A *gyűjtőkörnek* az új profilhoz kellett igazodnia. Könyvtárunk, a félévszázados tervszerű gyűjtés eredményeképp, a Collegium tanárainak szaktanácsai alapján, a bölcsészettudományi karon tanított tudományok szakkönyvtára volt.

A súlypont most az irodalomtörténet, irodalomelmélet s a szükséges szövegek legjobb kiadásainak területére esik, s az érintkező diszciplínák (magyar és egyetemes történelem, társadalomtudomány, filozófia, néprajz, művészettörténet) művei közül elmaradnak azok a nem alapvető, összefoglaló termékek, melyek távol állnak az intézeti tematikától. A folytatás-kötelezettségnek, mind a periodikák, mind az időnként megjelenő irodalomtörténeti, bibliográfiai, szótári és egyéb sorozatok tekintetében, természetesen eleget teszünk.

De tárgult is egy ponton az Eötvös Könyvtár gyűjtőköre. Még 1957-ben archívumot létesítettünk az irodalomtörténeti viták, doktori és kandidátusi disszertációk, a kéziratban maradt irodalomtörténeti művek bizonyos csoportja s az idevonatkozó újságcikkek gyűjtésére.

Az *állománygyarapítás* értékes cserelehetőségekhez jutott az Intézet egyre terebélyesedő külföldi kapcsolatai által. Cserekapcsolatot vettünk fel a moszkvai Gorkij Intézettel, a cambridgei Egyetemmel, a szlovák Irodalomtörténeti Intézettel, a kolozsvári Egyetemmel s a hazai intézmények közül a Petőfi Múzeummal és a Ráday Könyvtárral.

Az Intézet megalakulásával megszűnt Irodalomtörténeti Dokumentációs Központ, majd az új szervezeti formát öltött Magyar Irodalomtörténeti Társaság könyvtára beolvadt

az Eötvös Könyvtárba. A Kiadói Főigazgatóság két ízben, 1956-ban és 57-ben, nagyobb mennyiségű könyvadományt ajánlott fel az Intézet Könyvtárának.

1956. január 1-től 1958. augusztus 31-ig 18 493 könyvtári egységgel gyarapodtunk 447 579 Ft értékben. Alljon itt egy összehasonlító adat: míg 1955-ben, egész évben, 3957 könyvtári egységgel gyarapodott a Könyvtár 55 698 Ft értékben, 1958. január 1-től augusztus végéig a gyarapodás 2607 kötetre rúgott s értéke 67 962 10 Ft volt.

A *feldolgozó munkában* rátértünk a szabványos címeírásra. A színvonal biztosítása érdekében katalogizálási tanfolyamot tartottunk.

1957-ben magyar és világirodalmi gyűjtemeink történeti, bibliográfiai és monográfiaanyagához szakkatalógust készítettünk. Az Eötvös Könyvtár speciális szakrendi felállítására mellett a korábbi időkben, amíg az állomány kisebb volt, s a könyvtár nem volt nyilvános, nélkülözni lehetett a szakkatalógust. Ma már egyre szélesebbé válik az anyag részletes, a kutatómunkát elősegítő feltárásának ez a segédeszköze. A kezdetet más állományrészek szakkatalogozásának kell követnie.

Ugyanebben az évben katalógusrevíziót hajtottunk végre, s a disszertációgyűjtemény céduláit befeolvasztottuk a szerzői katalógusba. 1958-ban lehetővé vált az egész felgyülemlett könyv- és folyóiratduplumanyag felcédulázása, számozása és szakszerű elhelyezése.

Az átállás intézeti könyvtárrá egészen simán, mondhatni észrevétlenül ment végbe. Nagyobb dinamizmus és finomabb részletezés vált a könyvtári munka új jellemvonásaivá. Egyetlen területen mutatkozott ellentét a munka új stílusa s a fennálló követelmények között. Az *olvasószolgálat* terén áldozatot kellett hoznia az Intézetnek az egyetemi hallgatók kielégítése érdekében. A nyilvános szolgálat 9—22 óráig tartó két műszaka tehertétel, visszahúzó erő gyanánt jelentkezik a fejlődésben azáltal, hogy négy könyvtáros (az összlétszám 7) munkaidejének nagyobbik részét lekötve tartja. Noha az egyetem egyik könyvtárosának szolgálat-tételre átvéznélésével némi részt vállalt e nehézségből, a megoldás kielégítőbb formáját még keresni kell. Feladat vár az egyetemre tankönyvtári funkciónk más szektorának, a könyvbeszerzésnek ügyében is.

Az Intézet megalakulásakor a kutatómunka zavartalansága érdekében a magyar irodalmi gyűjteményt záfolni kellett a kölcsönzés elől. Hogy az egyetemi hallgatók legfontosabb kötelező olvasmányaihoz itt az épületben hozzájussanak, másodpéldányokból kölcsönözhető részleget állítottunk össze számukra.

Meg lehetett oldani a belső olvasószolgálat egy igen fontos problémáját. 1957-ben, az akkori állományrendezéssel összekapcsolva, folyóiratolvasót rendeztünk be a kutatók használatára, s 1958-ban, az újabb állománymozgatás során, ide, a kurrens folyóiratok mellé összpontosítottuk az összes irodalmi folyóiratok korábbi évfolyamait. Szemleggyűjteményünket továbbra is a szemlekönyvtár őrzi. A folyóiratteremben figyelőszolgálatot vezetünk be.

Ha a létszám bővítésével a teremfelügyelettel egybekapcsolt figyelőszolgálatot ki lehetne terjeszteni a magyar és a világirodalmi gyűjteményre, nemcsak a kutatómunkát lehetne könyvtári eszközökkel még jobban előmozdítani, — biztosítva egyúttal a felállítás rendjét is —, de a szükséges szervezeti formák megtalálásával ilyen módon hathatós segítséget lehetne nyújtani a felújulásban levő Eötvös Collegiumnak is.

Sok gondot okozott 1956 óta a *raktározás* is. Szakszerű raktározással kezdődik a könyvtár. Elegendő polcfolyóméter nélkül legfeljebb könyvek halmazáról lehet beszélni, raktárról, melyben a rend és a hozzáférhetőség egyre jobban veszendőbe megy. Hazai nagykönyvtáraink egyik legsürgetőbb gondja 1945-től mostanáig a helyprobléma volt.

1950-ig a 60 000 kötetre felnőtt Eötvös Könyvtár méltó elhelyezésben részesült. Levegős, világos, tágas kutatótermekben hatalmas dolgozóasztalokat ölelnek körül a vaspolcok. Ha valahol a hely szelleméről, a couleur locale-ról beszélni lehet, ez az Eötvös Könyvtár. A nekiinduló gyarapodás rövidesen fölemésztette a tartalékhelyeket. 1957-ben eljutottunk oda, hogy ha nem akartuk feláldozni a teremkönyvtár, a dolgozóterem jellegét, új helyiségekhez kellett jutnunk. 1957-ben két új helyiséget kaptunk s 40 000 kötet elmozdításával átrendeztük a könyvanyag egy részét. 1958-ban ismét két helyiség birtokába jutottunk, s most majdnem az egész állomány megmozgatásával olyan elhelyezésváltozásokat hajtottunk végre, amelyek 1959 nyaráig, esetleg némely helyen valamivel tovább, biztosítják a férőhelyet.

A raktárrendezésekkel párhuzamosan az Intézet beruházási keretéből 320 fm vaspolcot csináltattunk. Ebből 180 fm-rel beépítettük a folyóiratterem oldalfalait. Az új vaspolcok 150 méter fapolcot szabadítottak fel, melyekkel 1958-ban két új duplumraktárunkat beállványoztuk. Még 1956-ban visszakapta az Eötvös Könyvtár második emeleti 210 fm beépített vaspolccal felszerelt régi helyiségét, amelybe ismét a természettudomány, földrajz került vissza. Az Intézet megalakulása óta az Eötvös Könyvtár 530 fm új vaspolcállványzattal gyarapodott, s e gyarapodás 150 fm fapolcot szabadított fel. A Könyvtár kurrens gyűjte-

ményei közül már csak a folyóiratteremben található 150 fm fapalc, melynek felszámolása az 1959. költségvetési év feladatai közé tartozik.

11 400 egységből álló disszertáció- és értekezésgyűjteményünket az állománymozgatókkal gigadálkodott külön raktárhelyiségben helyeztük el.

A könyvtári munka felsorolt területein (a gyarapítás, feldolgozás, olvasószolgálat és raktározás területén), nem egy jó eredmény született 1956 óta. Az Intézet éppúgy, mint az Akadémiai és az Országos Széchényi Könyvtár jelentőségéhez méltó figyelemmel támogatja az Eötvös Könyvtárat. A nehézségek, melyek fennállanak s lassítják a Könyvtár fejlődését, olyan természetűek, hogy az Intézeten vagy az akadémiai könyvtárhálózaton belül alig háríthatók el. A költségvetésről és a létszámról van szó. Ezekhez az Akadémia elnökségének és az illetékes kormányzati szerveknek megértő állásfoglalása szükséges.

Sz. S.

KÜLFÖLDI TANULMÁNYUTAK

Dienes András tanulmányútja Csehszlovákiában

Kutatóútamra 1958. július 7-én indultam, és — az eredeti tervnek megfelelően — szeptember 3-án tértem haza.

Feladatokat már jelőre három részre osztottam: 1. Petőfi pozsonyi tartózkodására vonatkozó emlékek, emlékhelyek, életrajzi vonatkozású adatok felkutatása. 2. Petőfi 1845-ös felvidéki útjára vonatkozó életrajzi adatok utáni kutatás és a még meglévő emlékhelyek lehető pontos megállapítása. 3. A költő családjára, családi származására vonatkozó adatok felkutatása.

1. A Petőfi többszöri pozsonyi tartózkodására vonatkozó adatok összegyűjtésében Pozsonyban dr. *Faust Ovidius*, a kitűnő várostörténész segítségével vizsgáltam felül az irodalom adatait, melyek közül több helyreigazitandónak bizonyult. Dr. *Faust* révén jutottam el Petőfi pozsonyi barátjának, *Kolmár József*nek a még élő leányához, *Kolmár Henrietté*hez (özv. *Kutlik Félix*né), aki néhai apja, illetve férje (*Kolmár* ismert életrajzi) irodalmi hagyatékát őrzi. *Kolmár Henriettével* kiválogattam és ő átadta nekem azokat a kéziratokat, melyek életrajzi szempontból fontos adatokat tartalmaznak, és ugyanakkor átadta nekem azokat a rajz- és fénykép-kliséket, melyek az azóta régen eltűnt pozsonyi Petőfi-emlékhelyeket ábrázolják, s eddig jelentős részük közöletlen. Az anyagot — feldolgozás után — a Petőfi Irodalmi Múzeumnak fogom átadni. Fentiekben kívül köszönettel tartozom dr. *Szalatnai Rezső* irodalomtudományi kutatónak, aki alapos helyismeretével tájékoztatott a pozsonyi Petőfi-emlékhelyekre nézve.

2. A Szlovák Tudományos Akadémia által rendelkezésre bocsátott gépkocsival és a helyi viszonyokat ismerő kísérelével (*Kovács István* egy. lektor, illetve *Gyurcsó István* író) végigjártam Petőfi 1845-ös útját, tehát nem csupán a városokat, hanem a legkisebb falvakat, a „Medvesalja” apró községeit is, ahol tudtommal kutató még nem fordult meg, *Kéry Gyula* sem. Pontosan — mai házszám, illetve helyrajzi fekvés szerint, vázlatok és fényképek készítésével — megállapítottam Petőfi e legfontosabb utazásának állomáshelyeit, emlékhelyeit, azoknak jelenlegi állapotát. A falvakban több olyan Petőfi-emlékhelyet találtam még ép állapotban, melynek Petőfi-vonatkozásáról a helyi lakosság sem tudott. A városokban a még meglévő levéltári anyag után kutattam, Kézsmárkon és Eperjesen sajnos már eredménytelenül, Rozsnyón és Rimaszombaton eredménnyel. Itt köszönöm meg kísérelőimnek kívül dr. *Eugen Klementis* és *Viliam Koríčanský* (Selmezbánya), *Julius Madarás* és *Andrej Morček* (Igló), *Bruno Bene* (Kézsmárk), dr. *Sarlay Soma* (Hajnácskő és a Medvesalja), *Ferenck Ferdinánd* (Losonc), *Körtvélyessy István* és *Ásguthi Erzsébet* (Eperjes) és végül — de főleg — *Holéczy Pál* (Rimaszombat) odaadó segítségét.

3. Petőfi családjára vonatkozó kutatásaimat három helyen folytattam: a pozsonyi, bajmóci és nagybiccsei körzeti Állami Levéltárakban. A Petrovits-családra vonatkozóan megállapítottam, hogy az eddigi származásrend téves adatokon nyugodott, a költő ősei egyenes ágon nem azonosok az irodalomból ismert kajali és agacsi Petrovicsokkal. A Petőfi-család eddigi nemesi származásrendje, nemeslevele és címere téves adatok alapján vert gyökeret a Petőfi-irodalomban és ez helyreigazításra szorul. — A nagybiccsei (Bytča) Állami Levéltárban folytatott kutatásaim eredményeképpen teljesen összeállítottam Petőfi eddig ismeretlen anyai származásrendjét, a költő dédszüleiig bezáróan. A Hruz-család nem liesnői származású — ahogy eddig tudtuk —, hanem necpáli, Petőfi anyja ugyanott született, 1791. augusztus 26-án. Erre nézve vitát folytattam dr. *Rudo Brtán* (Martin, Slovenské Matica) kutatóval a pozsonyi *Kultúrny Život* c. folyóirat hasábjain, a vita ma sem ült el, de dr. *Brján*nak baráti

magatartásáért, segítőkészségéért őszinte köszönetemet fejezem ki. Ugyanígy nagy köszönettel tartozom *Josef Kočíš*, *Josef Revay* (Nagybicse *J. Watzka* (Pozsony), *Bohuš Kostický* és *dr. Otmár Gergelyi* (Bajmóc) levéltári vezetőknek, illetve levéltárosoknak. Külön meg kell emlékezmem *Jan Smrek*, a kiváló szlovák költő és Petőfi-fordító baráti segítségéről, aki egy fontosnak bizonyult nyitrai genealógiai adaléokra hívta fel figyelmemet.

Komoly támogatásban részesültem a Szlovák Tudományos Akadémia részéről egész ottlétem alatt; *dr. Ivan Kusý*, a Szlovák Irodalomtörténeti Intézet igazgatója és *dr. Karol Rosenbaum* h. igazgató, valamint *Karol Tomiš* tud. munkatárs tevékeny támogatása nélkül aligha tudtam volna munkámat a rendelkezésemre álló viszonylag rövid idő alatt elvégezni. Kutatásaim eredményeiről szlovákiai magyar és szlovák lapokban (Uj Szó, A Hét, Kultúrný Život), valamint a pozsonyi Rádió magyar adásában számoltam be, ugyancsak erről a tárgyról tartottam négy tudományos előadást, az elsőt a Szlovák Irodalomtörténeti Intézetben, melyhez *dr. Ivan Kusý*, *dr. Karol Rosenbaum*, *Juraj Špitzer* oszt. vez., *Andrej Mráz* akadémikus és *dr. Milan Pišút* egy. tanár szóltak hozzá.

Végül megjegyzem, hogy munkám és általában a Petőfi-kutatás nagyon érdekelte nem csupán a szlovákiai magyar, hanem a szlovák értelmiséget is, de — érthetően — az újabb kutatások eredményeiről nincsenek kellőképpen tájékozódva. Eppen ezért elhatároztam, hogy munkáinkról időnként — a szlovákiai sajtó útján — tájékoztatni fogom az érdeklődőket.

A Petőfi-genezisre vonatkozó kutatásaimat idehaza folytatom (Aszód, Mezőberény, Gyula), ezeknek és a szlovákiai adatoknak az összevetése máris újabb eredményekhez vezetett, amelyeket külön kiadványban („Petőfi származása és születéshelye”) fogok feldolgozni. Munkám jelenlegi állásáról az Intézet XIX. századi osztályának f. évi október hó 10-i ülésén már beszámoltam.

D. A.

Garamvölgyi József tanulmányútja Csehszlovákiában

1958. június 9—29-ig voltam tanulmányúton Szlovákiában, nagyobb részt Pozsonyban, ahol az Egyetemi Könyvtárban és a Párttörténeti Intézet archivumban s könyvtárában folytattam kutatómunkát, majd egy napot Martinban töltöttem, ahol a Matica Slovenská kéziratárában tájékoztattam magyar-vonatkozású irodalmi anyag után, végül meglátogattam a szlovákiai magyar irodalom egyik legkiválóbb képviselőjét, a Stósz-on élő *Fábry Zoltán* író.

Tanulmányutam célja az volt, hogy részben tájékoztódjak a Szlovákiában az első köztársaság idején működő magyar haladó irodalom, irodalmi mozgalmak anyagában, átnézzem azokat a csehszlovákiai magyar nyelvű kommunista és baloldali folyóiratokat, napilapokat, amelyek a hazai könyvtárakból vagy teljesen, vagy részlegesen hiányoznak, s részben az, hogy a két világháború közötti különféle irodalmi dokumentumokat összegyűjtsem.

Feldolgoztam a *Fábry Zoltán* szerkesztette „Az Ut” című kultúrpolitikai folyóirat irodalmi anyagát — a hazai könyvtárakban hiányzó számokat lefényképeztettem —, az 1936—38-ban megjelenő kommunista jellegű, a fasizmus elleni egységfrontot valló és megvalósító „Magyar Nap” című napilap, a „Kassai Munkás”, és „Munkás” című napilapok irodalmi anyagát, „A mi lapunk” című diáklapot és számos, közöttük csak néhány számban megjelenő kommunista jellegű sajtótermék irodalmi anyagát, a Kassán megjelenő „Munkás-naptár”-okat (1922—1938), amelyekben gazdag és igényes irodalmi anyag jelent meg.

A Párttörténeti Intézet archivumban megtaláltam a 30-as évek második felében szerveződő és működő Magyar Fiatalok Szövetsége dokumentumait (szervezeti anyag, körlevelek, röplapok) és az ifjúsági szervezet nyomatos folyóiratának számait. Az archivumban számos, a magyar munkásmozgalommal és párttörténettel kapcsolatos dokumentumot találtam, közöttük irodalmi vonatkozásúakat is (bíróági anyagot a „Munkás”, a kéziratok „Roham” az „Ifju előre”, „Az Ut”, a „Munkásnap” stb. lapok elleni sajtóperekről; a Moszkvában megjelenő „Sarló és Kalapács” terjesztése miatt előállítottak rendőrségi és bíróági jegyzőkönyveit stb.).

A fenti anyagokról a pozsonyi Párttörténeti Intézet mikrofilm felvételeket készített (több mint 500 kocka) és a magyar Párttörténeti Intézetnek már megküldte. Az anyag párttörténeti részét a Párttörténeti Intézet fogja feldolgozni, az irodalmi részét magam fogom ismertetni.

Pozsonyban megállapodtam *Csanda Sándor* főiskolai docenssel és *Csizmadia Dezső* történész kutatóval, hogy készítsék el a Szlovákiában megjelent magyar lapok, naptárak, periodikák katalógusát (1918—1938.). E katalógus a bibliográfiai adatokon túl ismertetni fogja, hogy az egyes periodikák melyik könyvtárban, s milyen jelzet alatt található meg.

Martinban a Matica Slovenská kéziratárában A. A. *Banik* kéziratárvezető sziveségéből betekintheztem a kéziratár legújabb szerzeményébe. *Dr. Emil Boleslav Lukač* átadott gyűjteményében számos magyar író (Szabó Lőrincz, Németh László, Illyés Gyula, Földessy

Gyula, stb.) *Lukač*-hoz írott levele található, s több Ady, Reviczky vers szlovák fordításban. A kéziratár vezetőjétől ígéretet kaptam, hogy a fenti anyagot mikrofilmen meg fogják küldeni.

Ugyancsak az újabb szerzemények között található néhány Kisfaludy, Petőfi, Tompa vers szlovák fordítása, továbbá egy nagyobb kéziratot is „Több költők versei” címen. A közel 600 oldalas, három részből álló kézírásos gyűjteményben egy verskedvelő Balassitól Petőfiig (a harmadik rész leírásának dátuma 1849. március 21.) összeírta a magyar költészet számára legkedvesebb, költeményeit. A kötet könyvtárbíró emberé lehetett, mert a verseket tartalmazó kéziratot a könyvtára számára bekötötte. Valamelyik kastély, valószínűleg a Justh-kastély anyagából került a kéziratárba. Érdemes lenne — szerintem — a kötetben szereplő versek szövegét alaposabban megvizsgálni — erre egy rövid nap alatt nem vállalkozhattam —, mert előfordulhat, hogy komoly érdekességeket rejt magában.

Komoly segítséget, tanácsot, útbaigazítást és új anyagot kaptam *Fábry Zoltántól*. Többek között Balázs Bélának hozzá írott, értékes irodalmi anyagot tartalmazó leveleit.

A XX. századi irodalmi anyag jó részét a készülő dokumentumkötetben fogom feldolgozni.

Az idő rövidege miatt, sajnos, nem tudtam Prágába utazni. Így is a három hetes tanulmányutam elsősorban tájékozódó jellegű volt, nem biztosíthatta a fellelhető anyag feldolgozását, csak feltérképezését.

G. J.

Horányi Máttyás ausztriai kutatóútja

November 24-én utaztam Ausztriába, hogy a Bécsben és Kismartonban található források felhasználásával befejezzem az Eszterházy-színházakról készülő könyvem kutatómunkáit.

A Bécsben töltött három hét alatt a következő intézmények gyűjteményeit használtam: Österreichische Nationalbibliothek, Bibliothek der Akademie der Bildenden Künste, Stadtbibliothek, Bibliothek der Gesellschaft der Musikfreunde, Institut für Theaterwissenschaft der Universität, Staatsarchiv. Ezekben a gyűjteményekben kiegészítettem az itthon végzett munka hiányos adatait, új forrásokat kutattam fel, a szakirodalom által ismert forrásokat pedig ellenőriztem. Különösen Karl Rosenbaum tizenegykötetes kéziratnaplója, és a gothai Theater-Almanach tartalmaz számomra értékes adatokat és leírásokat.

A témámmal szorosan összefüggő kutatómunkán kívül igyekeztem ezekről a gyűjteményekről általános tájékozódást is szerezni. Különösen magyar vonatkozású értékeik, s az engem közelebről értnő olasz és spanyol anyag iránt érdeklődtem. A Nationalbibliothek meglepően gazdag 18. század előtti eredeti kiadású spanyol művekben, a Staatsarchiv pedig a magyar reformkor és az olasz risorgimento irodalomtörténeti számára tartogat jelentékeny feltáratlan anyagot.

Ausztriai utam másik fontos állomása Kismarton (Eisenstadt) volt. Itt a helybeli Eszterházy-levéltárat, a Landesarchivot és a Landesbibliothekot látogattam meg. E gyűjtemények anyagában való tájékozódás mellett fő céloom a helyszíni szemle volt. Megnéztem az egykori operaelőadások környezetét és színhelyeit. a kastély dísztermét, s a régi üvegházat, ahol Haydn majdnem kétszáz évvel ezelőtt első vígoperáit vezényelte.

A sikeres kutatómunkán kívül tanulmányutam nem kevésbé fontos eredménye a szakmai körökben szerzett számos személyes ismeretség, és a korábbi kapcsolatok elmélyítése. *Dr. Josef Stummvoll*, a bécsi Nemzeti Könyvtár főigazgatója, *Dr. Franz Hadamovsky*, a Színházi Gyűjtemény vezetője, *Dr. Leopold Novak*, a Zenei Gyűjtemény vezetője, *Dr. Anthony van Hoboken*, Haydn-kutató és mások tanácsai, tájékoztatásai nélkül lényegesen kevesebb eredménnyel tértem volna haza.

H. M.

Klaniczay Tibor tanulmányútja Jugoszláviában

A Magyar Tudományos Akadémia kiküldetésében 1958. szeptember 17-től október 9-ig tartózkodtam Jugoszláviában. Utazásom célja a Zrínyi kritikai kiadás érdekében szükséges anyaggyűjtés, illetve a horvát Zrínyi-szakirodalomban való tájékozódás volt. Munkámat a Matica Srpska (Ujvidék) és a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia Irodalmi Intézete (Zágráb) segítette elő.

Utazásom alatt kutatómunkát folytattam Zágrábban, Zadarban (Zara), Splitben (Spalato), Dubrovnikban (Ragusa) és Varasdon. Ezenkívül felkerestem és lefényképeztem azokat a helyeket, melyek Zrínyi életében fontos szerepet játszottak, így a csáktornyai várat, a szentilonai egykori pálos kolostor megmaradt kápolnáját (Zrínyi temetési helyét), az Ozalj-i

várat (Zrínyi születésének feltehető színhelyét) és a Zrínyiek tengeri kikötőjét Bakart (Bucari). Ellátogattam Janus Pannonius halálának helyére, a ma már csaknem teljesen elpusztult Medve várába (Medvedgrad) is. Zrínyi tragikus halálának színhelyét, a Csáktornya közelében levő Kursanec-i erdőt már nem találhattam meg, mert az erdőt az utóbbi évtizedekben teljesen kivágták; a Zrínyi halálhelyét megőrkítő emlékoszlop síncs már a helyén, hanem a csáktornyai várban berendezett múzeumban őrzik.

A legtöbb időt, mintegy tíz napot Zágrábban töltöttem, ahol részben az Egyetemi Könyvtárban őrzött Zrínyi-könyvtárat, illetve Zrínyi könyvbejegyzéseit vizsgáltam meg, részben Zrínyi leveleit igyekeztem összegyűjteni a különböző levéltárakban. Zrínyi leveleit kerestem a többi városban is, de Zágrábon kívül munkám csak a varasdi városi levéltárban volt eredményes. Kiderült ugyanis, hogy Zrínyinek a dalmáciai városokkal semmiféle kapcsolata sem volt. Kutatómunkám eredményeit röviden az alábbiakban foglalhatom össze:

1. *A Zrínyi-könyvtár.* Zrínyi egykori könyvtárából mintegy 250 kötet került Zágrába, de sajnos összekeverve Zrínyi Ádám, valamint a Daun grófok további 200 kötetével. Zrínyi könyveinek jelenleg három katalógusát ismerjük (Zrínyi sajátkezű katalógusa, a Kende-katalógus és a zágrábi Egyetemi Könyvtárban készített katalógus), de sajnos mindegyik pontatlan és egymásnak ellentmondó. Fokozza a zavart, hogy az egyetlen magyar kutató, aki korábban megpróbálta megállapítani a Zrínyi-könyvtár megmaradt részének állományát, *Drasenovich Mária*, újabb tévedések áldozata lett, s elveszítettnek tüntetett fel több olyan kötetet, melyek jelenleg is megtalálhatók. Az idő rövidsége miatt nekem sem sikerült a könyvtár pontos állományát megállapítanom, ez a feladat csak a kritikai kiadás kapcsán elvégzendő alapos könyvészeti feldolgozás során oldható meg. Mindössze száz kötetet, tehát Zrínyi megmaradt könyveinek mintegy két ötödét tudtam megvizsgálni, mégpedig azokat, melyekről akár a *Kende*, akár a zágrábi katalógus, akár *Drasenovich* tanulmánya azt állította, hogy bejegyzések vannak bennük vagy Zrínyitől, vagy mástól. Ez a vizsgálat érdekes tanulságokkal szolgált Zrínyi könyvei provenienciáját illetően. Kiderült, hogy híres könyvtárának alapját apja csáktornyai jószágigazgatójának Jóna Istvánnak a könyvtára alkotta, s hogy számos könyvet szerzett kora főúri családjaitól. Általában a magyar történeti művek és az antik auktorok kiadásai kerültek hozzá más tulajdonosoktól, míg a politikai és katonai tárgyú, s általában az olasz nyelvű könyveket újonnan szerezte és egységesen fehér pergamentbe kötötte be.

2. *Zrínyi könyvbejegyzetei.* A kritikai kiadás érdekében ellenőriztem Zrínyi könyvbejegyzéseinek *Drasenovich*-féle kiadását (Zrínyi Miklós könyvbejegyzetei. Pécs 1934.). Ez a kiadás sajnos teljesen megbízhatatlannak bizonyult. Nemcsak a sokszor valóban alig kibetűzhető jegyzetek olvasatában van számos hiba, de ezek lelőhelyének megadásában is: több jegyzetet egészen más könyvekben, vagy egészen más lapokon találtam meg, mint ahol azokat a kiadó jelezte. Néhány esetben más kéz bejegyzéseit Zrínyi jegyzeteiként adott ki, máskor viszont bizonyosan Zrínyitől származó bejegyzések kimaradtak kiadásából. Zrínyi jegyzeteit sikerült nagy részben lemásolnom, a rendkívül sűrűn jegyzetelt néhány könyvről pedig mikrofilm felvételt kértem. Így a kritikai kiadás számára ez az anyag rendelkezésre áll.

3. *Zrínyi levelei.* Eddig ismeretlen Zrínyi-leveleket a zágrábi akadémiai levéltárban és a varasdi városi levéltárban sikerült felkutatnom, összesen tizet. Ezenkívül tudomást szereztem a zágrábi érseki és káptalani levéltárakban levő mintegy tíz Zrínyi levélről, melyek mikrofilm-másolatát meg fogjuk kapni. A már említett dalmáciai levéltárakon kívül eredménytelenül kerestem Zrínyi leveleket a császmái káptalan Varasdon levő levéltárban, valamint a zágrábi állami levéltárban. Ez utóbbiban az Acta Banalia, és Acta Congregalia nevű gyűjtemények, továbbá a zágrábi és varasdi megyei levéltárak, valamint a csáktornyai uradalmi levéltár anyaga igen kevés XVII. századi iratot foglal magában, s közöttük Zrínyi-levelek nincsenek. Sajnos az ozalji uradalmi levéltár, illetve a Ráttkay és Draskovich családi levéltárak anyaga teljesen rendezetlen, s így ezekben nem volt lehetőségem tájékozódni. Pedig különösen a teljes épségben fennmaradt Draskovich-lt. sok érdekességet rejthet, már csak Zrínyi családi kapcsolatai révén is. Végül a zágrábi állami levéltárban számításba jöhet még a Zriniano—Frangepanica nevű gyűjtemény, mely az 1670 után kincstári kezelésbe vett elkobzott birtokok gazdasági iratait tartalmazza. Ide korábbi gazdasági természetű ügyekkel összefüggésben esetleg kerülhettek Zrínyi-missilisek is. Ezt a gyűjteményt már nem volt alkalmam megtekinteni, s ugyanígy idő híján elmaradt a zágrábi városi, a rijekai (Fiume) állami és a ljubljani állami levéltárak megvizsgálása. Az említett helyeken esetleg rejtőző Zrínyi-levelekről ezért levelezés útján próbálok hírt szerezni.

4. *A horvát Zrínyi-irodalom.* Sikerült tájékozódnom a Zrínyivel kapcsolatos horvát szakirodalom felől is. Ez főként a zágrábi Lexikográfiai Intézetnek köszönhető, mely bibliográfiailag feldolgozta az összes jugoszláv periodikákat 1945-ig. Az intézet kitűnő cédula-katalógusában készen megkaphattam a teljes horvát Zrínyi-bibliográfiát, és kiirhattam belőle minden tudományos szempontból érdeklődésre számotartó tételt. Jó néhány — a magyar

szakirodalom által sohasem ismert — olyan közleményről szereztem így tudomást, melyek fontos életrajzi adatokkal szolgálhatnak. Jelenleg Zrínyi Miklós irodalmi vagy történelmi munkásságával egyetlen horvát kutató sem foglalkozik, de tanulmányok, monográfiák jelentek meg újabb, vagy vannak készülöben több oly kérdéstről, mely Zrínyi megítélése szempontjából nem érdektelen. Így az 1653—59 közötti horvát parasztmozgalmaknak, a határvidék katonaságának és a Zrínyi birtokokon, illetve kikötőkön lebonyolódó kereskedelemnek a problémája erősen foglalkoztat több horvát szakembert.

A tanulmányutam során gyűjtött anyag a Zrínyi kritikai kiadás megfelelő kötetekben fog napvilágot látni, külön publikáció nem készül róluk. Utamról beszámoltam az Intézet Régi Magyar Irodalmi Osztályának október 17-én tartott értekezletén.

K. T.

Nagy Magda tanulmányútja a Román Népköztársaságban

1958. május 28-tól június 30-ig több mint négy hetet töltöttem a Román Népköztársaságban.

Kolozsvárott és Marosvásárhelyen felkerestem azokat az írókat és irodalomtörténészeket, kik a két világháború között valamilyen formában ismerték a népi írók mozgalmát, abban részt vettek, vagy kapcsolatban voltak vele. Elsősorban az érdekelt, mennyiben segítette elő a „Korunk” és más haladó szellemű folyóirat a népi íróknak a Kommunista Párthoz, a munkásmozgalomhoz való közelítését, valamint hogy a „Vásárhelyi találkozó” milyen előfeltételekkel indult, és mennyiben segítette a Márciusi Front programját. Szinte teljesen feltáratlan még Nagy István, Balogh Edgár stb. szerepe a Magyar Nemzet-ben, Szabad Szó-ban, Népszavában, továbbá azoknak az íróknak a tevékenysége, kik a magyarországi népi írók hatására indultak, vagy a népi írók falukutató mozgalmában közvetlenül részt is vettek. Ezeknek a fent felsorolt s igen kevésbé megvilágított, irodalomtörténetileg fontos adatoknak a felderítésére beszélgetést folytattam többek között Nagy Istvánnal, Balogh Edgárral, Csehi Gyulával, Asztalos Istvánnal, Jancsó Elemérral, Kovács Györggyel, Szabédi Lászlóval, Kacsó Sándorral, Szentimrei Jenővel, Jordáky Lajossal, Szemlér Ferencsel, továbbá a Korunk az Utunk szerkesztőivel, a Bolyai egyetem XX. sz.-i tanszékének oktatóival stb.

Igen fontos adatokhoz sikerült jutnom Gaál Gábor, Molter Károly, Nagy István, Asztalos István leveleinek átnézésével és kijegyzetelésével. A kolozsvári és marosvásárhelyi könyvtárakban több olyan folyóiratra bukkantam, amelyek csak egy-két példányban jelentek meg, s melyekhez csak ezekben a könyvtárakban lehet hozzájutni. Ugyanitt megismerkedhettem az eredeti romániai faluszociográfiákkal is.

Igen érdekes adatokat kaptam arra vonatkozólag, hogy a román polgári szociológia hogyan fordult a falvak feltárásához, s hogy egy fiatalabb nemzedék hogyan vette át ezt a feladatot Gusti professzor körétől. Ezeknek az első falukutató füzeteknek is érdemes az adatait figyelemmel kísérni.

Meglátogattam Benedek Elek kisbaconi szülőházát is, ahol most a Román Népköztársaság Benedek-múzeumot szándékozik berendezni.

N. M.

Nemeskürty István tanulmányútja Csehszlovákiában

1958 júniusában két hetet töltöttem Csehszlovákiában: Pozsonyban és környékén, valamint Eperjesen és környékén. Bornemisza Péterről írott monográfiámhoz készítettem fényképeket és gyűjtöttem néhány kiegészítő dokumentumot.

Értékes anyagot találtam a jól rendezett nagyszombati városi levéltárban: Rudolf királynak egy 1578. február 5-ről keltezett leiratát, melyben letartóztatott nagyszombati polgároknak bizonyos feltételekkel való szabadonbocsátását adja tudtul, s melynek hátlapjára egy írődeák szlovákul azt firkantotta, hogy bemutatott Bornemisza Péternek. Ezzel beigazolódott, hogy Bornemisza kapcsolatban állott a letartóztatott nagyszombati polgárokkal és nyilván a *Schulek Tibor* könyve óta közismert akciójuk szervezője volt. Ugyanitt van Sibolti Demeternek két, Nagyszombat városához írott levele is: ezekből kiderül, hogy hol szolgált Semptere kerülese előtt — (Szencen) —, tehát ő is tagja volt a Bornemisza elitélő papi széknek, és következethetünk arra, hogy mikor történt Bornemisza Semptről való kiűzése.

Ugyanitt található az eddig csak versfökből ismert Zeleméri Lászlónak négy levele, melyekből megismerhetjük életkörülményeit és megtudjuk: ő is nagyszombat-környéki énekszerző.

Ez a nagyszombati levélananyag alapos, rendszeres átnézését és feldolgozást is megérdemel. Detrekő várának (Plaveckij Hrad) közelében, a széleskúti (Solosnica) templomban ma is jó karban megvan *Balassi Menyhárt* vörösmárvány síremléke és Balassi István, valamint felesége, Zrínyi Ilona verses epitáfiuma.

Az eperjesi városi levéltárban ugyan a magam kutatási területével kapcsolatban nem találtam lényeges adatot, de az újabban gondosan vezetett, igen nagy anyagot felölelő levéltárban 1526-tól számitva rendszerezett, nyilvántartott, gazdag anyag van. Kutatók számára könnyen hozzáférhető.

Érdeemes még azt is megemlíteni, hogy a pozsonyi volt ev. líceumi könyvtárban jó állapotban megvan Kyrmeser Pál „Acta concordiae” című könyve, mely a XVI. századi protestáns hitéletre vonatkozólag érdekes dokumentum. Kyrmeser egyeztetni próbált a különböző felekezetek és irányzatok, különösen a cseh-morva testvérek és a lutheri irányúak között. Calvinnak néhány hozzáfrott levelét is közli a könyv. (Megjelent 1580. Mantskovit Bálint nyomtatásában, Detrekőn.)

N. I.

Nyíró Lajos tanulmányútja a Szovjetunióban

Két hónapos szovjetunióbeli tanulmányutam alatt — ez év májusában mentem ki — két feladat megoldását tűztem magam elé:

1. anyagot gyűjteni a „Belinszkij a tragikum-kérdésről” című készülő munkámhoz,
2. betekinteni a szovjet realizmus-vita részleteibe.

Moszkvában, ahol négy hetet töltöttem, Belinszkij legjobb szakembereivel ismerkedtem meg. Többször és hosszan elbeszélgettem A. Lavreckij-jel, a Gorkij Intézet munkatársával, Belinszkij elismert legjobb szakemberével. Tollából sarjadt ki az eddigi legjobb szovjet Belinszkij-monográfia. „Belinszkij, Csernisevszkij, Dobroljubov harcban a realizmusért” (1941.) Sajtó alatt van „Belinszkij esztétikája” című újabb könyvének kézírata is. Lavreckijjel való tanácskozáskor a Belinszkij tragikum felfogásán túl, egyéb esztétikai problémákat is meg-tárgyaltunk. Nagy készséggel segített Belinszkij-bibliográfiám összeállításában.

Megismerkedtem Ju. Okszman-nal, aki egy évtizeden át adta elő az egyetemen Belinszkij munkásságáról szóló kollégiumát. Megjelenés előtt állt értékes, Belinszkij életét napokra részletező újabb műve. Főleg Belinszkijnek kortársaival való viszonyáról, Bakunyin, Karkov, Sztankievics, Botkin Belinszkijre gyakorolt hatásáról beszélgettem vele.

Futólagosan ismerkedtem meg Nyecsájevával, aki több kötetes Belinszkij életrajzot ír, melyből eddig két kötet látott napvilágot. Módomban volt még beszélgetni Jurij Borevvel, aki nemrégint írt egy könyvet a komikumról, és most dolgozik a tragikum kérdésén. Leningrádban, ahol szintén négy hetet töltöttem, megismerkedtem Alekszejev-vel, Friedlander-rel, Jelejánov-vel, Burszov-vel, Kagdán-nal és másokkal.

A szovjet tudósokkal folytatott beszélgetéseim során sok hasznos tanácsot kaptam, és arra a meggyőződésre jutottam, hogy kutatásaim jó méderben folynak.

Sokat dolgoztam a moszkvai és leningrádi könyvtárakban. Munkám első aktusa a minél részletesebb Belinszkij-bibliográfia összeállítása volt. Olyan cikket, amely közvetlenül Belinszkij tragikum-elméletével foglalkozik csupán kettőt találtam: Kurganyin „Belinszkij tragikum felfogása” és Metjelszkaja „A tragikum kérdése Belinszkij esztétikájában” című tanulmányait. Elolvastam a Belinszkij-irodalom leglényegesebb munkáit (Pipin, Annenkov-Vengerov, Ivanov-Razumnyik stb. művei), megismerkedtem a XX. század elején Belinszkij körül zajló vitával (Ajhenvald), Dosztojevszkij, Merezszkovszkij Belinszkijt szidalmazó írásai-
val. Foglalkoztam több Belinszkij-korabeli irodalomtörténész, irodalomteoretikus munkássá-
gával (Nagyezsgyin, Bakunyin, Polevoj, Sevirjov) és átlapoztam a kor több folyóiratát (Molva, Tyeleszkop, Otyecsesztvennije Zapiszki, Szovremennyik, Szevernaja Pcsela stb.), ami lehetővé
tette a kor légkörében való tájékozódást. Általában csak azoknak a műveknek a tanulmányo-
zására szorítkoztam, amelyekhez Magyarországon nem férhetek hozzá. Szovjetunióbeli mun-
kám nem volt Belinszkij kutatásaim záró aktusa, sőt sok impulzust adott további, itthon elvé-
gezhető tudományos munkámhoz.

Felejthetetlen élményt jelentett számomra azoknak a helyeknek a meglátogatása, ahol Belinszkij is megfordult. Megtekintettem sírját is a leningrádi Volkov temetőben, ahol több lángelméjű orosz író alussza örök álmát.

Tanulmányutam során kirajzolódtak már a Belinszkij tragikum-felfogásával kapcsolo-
latos problémák kontúrjai, ami lehetővé teszi, további kutatások után, tervezett munkám
megírását. Szovjetunióbeli kutatásaim emellett több részlet-téma kidolgozására is lehetőséget
nyújtanak. Ismertetni kívánok néhány legújabbban megjelent Belinszkij-monográfiát is.

A realizmus vitával kapcsolatban beszélgettem a vita több aktív résztvevőjével, így *Elsberg*-gel, *Friedlander*-rel, *Lawreckij*-jel és másokkal. Nem sikerült azonban találkoznom *Nyedosivin*-nel és *Motiljová*-val.

Utiélményeimről beszámoltam a Világirodalmi Osztály szeptember 16-án tartott értekezletén. Külön ismertetni fogom az osztályon Belinszkij-kutatásaim eredményeit; a realizmus-vitáról pedig az Intézet egész tagsága előtt fogok beszámolni.

Ny. L.

Pirnat Antal tanulmányútja Lengyelországban

1958. május 22-től szeptember 24-ig tartózkodtam Lengyelországban.

Tanulmányutam elsődrendű célja a XVI. sz-i erdélyi és lengyel antitrinitáriusok kapcsolatainak felkutatása volt. Ezenkívül Intézetünk régi magyar osztályának megbízásából igyekeztem számbavenni a nagyobb lengyel gyűjteményekben található mindennemű régi magyar vonatkozású anyagot, nyomtatványokat, kéziratokat, leveleket stb. — a kezdetektől a XVII. sz.-ig bezárólag.

Tanulmányutam során a következő gyűjteményeket kerestem fel: Varsóban a Nemzeti könyvtárat (Biblioteka Narodowa), az Egyetemi könyvtárat, valamint a központi Levéltárat. Torunban az Egyetemi és a Városi könyvtárat, Boroszlóban az Egyetemi könyvtárat és az Ossolineum könyvtárat, Poznańban a Raczyński könyvtárat, az Egyetemi és a Városi Könyvtárat, valamint a Poznań melletti Kórnikban levő Działyński-gyűjteményt, Krakkóban az Egyetemi (Jagiello) könyvtárat és a Czartoryski könyvtárat (a szintén igen fontos Krakkói Levéltárban a nyári szünet miatt sajnos rendszeresen nem dolgozhattam), Gdańskban a Városi könyvtárat.

A lengyelországi gyűjteményekben levő legfontosabb régi magyar vonatkozású műveket a magyar és lengyel szakirodalom már a második világháború előtt elég alaposan számontartotta. Így leginkább az volt a feladatomban, hogy ellenőrizsem mi az, ami ebből az anyagból ma is a helyén van, s mi az, ami a háború pusztításai következtében megsemmisült vagy elkallódott. Tapasztalataimat a következőkben summázhatom: A krakkói gyűjteményeket, valamint a kórnikai Działyński könyvtárat és a torunói Városi könyvtárat háborús kár alig érte. Ugyancsak viszonylag kisebbek azok a veszteségek, amelyek a Varsói Egyetem könyvtárát és a Gdanskai Városi Könyvtárat érték.

A poznańi könyvtárakban már az anyag egy jelentősebb részének pusztulásával kell számolnunk. A Lvovból Boroszlóba települt Ossolineum minket is érdeklő könyveinek ugyancsak elég nagy százaléka hiányzik — legnagyobb része szerencsére nem vészett el, csak régi helyén maradt. Igen súlyos a pusztulás a boroszlói Egyetemi Könyvtárban (azelőtt városi kvár). Az egykor itt őrzött, magyar szempontból is nagy jelentőségű anyagnak ma csak töredékei vannak meg. Szinte teljesen elpusztult a háború során a varsói Biblioteka Narodowa és számos kisebb varsói gyűjtemény. Az elpusztult Nemzeti Könyvtár anyagát a lengyelek azóta hatalmas méretű gyűjtőmunkával igyekeztek pótolni. Az újonnan gyűjtött könyvek legnagyobb része azonban Északnyugat-Lengyelországból származik, s így a mi szempontunkból nem túlságosan sok érdekes munka akad közöttük. Gyanezt mondhatom a toruni egyetem könyvtáráról, amely 1945-ben alakult, s könyvanyaga főleg pomerániai provenienciájú.

Itt kell megjegyezni, hogy a boroszlói könyvtárakban az anyag rendezetlensége, Kórnikban pedig a rendelkezésekre álló idő rövid volta miatt korántsem végezhettem teljes munkát. Alaposabb kutatások mindkét helyen még komoly meglepetésekkel szolgálhatnak, mivel a régi nyomtatványokban és kéziratokban igen gazdag kórnikai gyűjteményt magyar kutatók korábban alig látogatták, a boroszlói Egyetemi Könyvtár anyaga pedig a hajdani igen élénk magyar-sziléziai kapcsolatok következtében még katasztrófális háborús veszteségei után is szinte kimeríthetetlen kincsbányának látszik.

A XVI. sz-i magyar—lengyel antitrinitáriusok kapcsolataival Jakab Etel óta senki sem foglalkozott. Így e kérdésben kutatásaim meglehetősen termékenynek bizonyultak.

Lengyel kollégáim számos 1566—71 között Gyulafehérváron megjelent antitrinitárius mű egykorú lengyel fordítására hívták fel a figyelmemet, és elég sok egyéb értékes adalékra, levélre stb. bukkantam e tárgykörből. Itt kell megjegyezni viszont azt is, hogy e kérdés egyik talán legfontosabb, de kellőképpen soha és sehol nem értékesített forráscsoportja, Dudith András Boroszlóban őrzött eredeti levelezése a második világháborúban szinte teljesen megsemmisült.

A lengyel reformáció történetével, melynek tárgykörével saját kutatási témám a leginkább érintkezik, főként történészek és filozófia-történészek foglalkoznak. Így a Lengyel Tudományos Akadémia varsói Irodalomtörténeti Intézetében, a torunói és krakkói egyetemek

irodalomtörténeti tanszékein, valamint az Ossolineum Irodalomtörténeti kutatóintézetében tett alkalmi látogatásaimtól eltekintve főként a tudományszakok művelőivel álltam kapcsolatban. Különösen sok értékes tanácsot és útbaigazítást kaptam Varsóban *Ludvik Chmaj* professzortól, valamint két fiatalabb kutatótól, *Lech Szczuckitól* és *Zbigniew Ogonowskitól* — mindhárman a Filozófiai és Szociológiai Intézet munkatársai — azonkívül *Janusz Tazbirtól*, a Történettudományi Intézet munkatársától. Krakkóban elsősorban *Kazimierz Lepszy* professzornak, valamint fiatal munkatársainak *Wacław Urbannak* és *Jan Maleckinek* tartozom hálával. Blandrata György lengyelországi tevékenységét illetően a legtöbb értékes felvilágosítást Toruńban kaptam *Konrad Górski* professzortól, s ugyancsak ő hívta fel a figyelmemet a XVII. sz.-ban Torunban járt magyar diákok, s az ottani lutheranus gimnáziumban működött magyar tanárok irataira a Városi Könyvtárban. Itt kell még megemlékezni *Marian Pelczyński* könyvtárosról fáradhatatlan poznańi kísérőmről, valamint *Mieczysław Walterről*, a boroszlói Egyetemi Könyvtár kéziratfőosztásáról, aki mindent megtett annak érdekében, hogy munkámat megkönnyítse.

Négyhónapos tanulmányutam során a lengyel szakemberek és könyvtárosok részéről mindenütt a legmesszebbmenő segítőkészséget tapasztaltam. Az egyetlen nehézséget az okozta, hogy utazásom legnagyobb része a nyári szezonra esett. Emiatt számos, hírből már ismert, kiváló lengyel tudóssal minden igyekezetem ellenére sem sikerült találkoznom, és néhány intézménybe egyáltalán nem juthattam be, másokban pedig csak korlátozott munkaidővel dolgozhattam.

Tanulmányutam során több száz régi magyar nyomtatvány és magyar vonatkozású kézirat bibliográfiai adatait jegyeztem fel. Ezeket, mint a lengyelországi könyvtárakban található régi magyar és magyar vonatkozású művek bibliográfiáját rövid időn belül publikálni szándékozom. A lengyel—erdélyi antitrinitáriusok kapcsolataira vonatkozó adatokat rövidesen sajtó alá kerülő kandidátusi disszertációmiban, valamint az 1560-as évek erdélyi antitrinitarizmusáról szóló készülő nagyobb tanulmányomban kívánom értékesíteni. Tanulmányutamról beszámoltam a Régi Magyar Irodalmi Osztály okt. 10-i értekezletén.

P. A.

Rejtő István tanulmányútja Csehszlovákiában

1958. szeptember 3—szeptember 11-ig Rimaszombatban végeztem kutatómunkát. Ez utam alkalmával az 1957. évi tanulmányutam során Rimaszombatban talált Mikszáth-önképzőköri anyag teljes feldolgozását végeztem el. 1957-ben t. i. az egyéb gazdag program miatt nem állt módomban lemásolni Mikszáth 12 önképzőköri írását és a volt rimaszombati egyesült protestáns gimnázium fennmaradt anyakönyveiből a Mikszáth-bizonyítványokat. Most sikerült mindezeket lemásolnom. A rimaszombati kerületi múzeumban végzett kutatásaimban nagy segítséget nyújtott ismét Holéczy Miklós igazgató. Mikszáth Kálmán rimaszombati diákeveinek a dokumentumait feldolgoztam és szövegpublikáció formájában szándékozom közzé tenni.

R. I.

Somogyi Sándor tanulmányútja a Román Népköztársaságban

1958. május 28-tól július 11-ig hathetes tanulmányúton voltam a Román Népköztársaságban, főleg Kolozsvárt és Marosvásárhelyt. A rendelkezésemre álló idő legnagyobb részét e két városban töltöttem el; mindössze két alkalommal voltam kisebb kutatóúton, Gernyeszegen (Gornest) és Pusztakamaráson (Kamarasu Sat).

Közelebbi célom az volt, hogy további adatokat szerezzek Gyulai Pál életének erdélyi szakaszaira (1825—48, 1851—52, 1858—62); hogy tovább keressem az őt ért irodalmi, társadalombölcseleti, politikai stb. hatások eredőit és jellegét; hogy megpróbáljak fényt deríteni a Kemény-kutatásokkal kapcsolatos egyes, mindmáig nyitott kérdésekre, illetve, hogy az Archiva Istorica din Cluj (Korábban: Erdélyi Múzeum Egyesület Levéltára, Kolozsvár) gyűjteményében egyes állagokat átnézzek.

Feladatom első részét illetően, további, fontos adatokat kaptam Gyulai 1848-as tevékenységére (röplap-kiadások, aktuálpolitikai feladatok, tömegmozgósítás, nemzetiségi kérdés stb.), valamint tanári, tanítási módszereire (évek: 1858—62). A kapott anyagot készülő munkámban magam dolgozom fel.

A Gyulait ért hatások tekintetében újabb adatok birtokába jutottam, s ezek pontosan körvonalazzák a fiatal kolozsvári írók és politikusok tevékenységét a 40-es évek elején; illetve dokumentumokat találtam Teleki Domokos gróf nemzetiség-politikai nézeteire, s arra az 1840-es évekre és 1848-ra jellemző erdélyi magyarság-élményre, melynek egyik legfontosabb hirdetője ugyancsak Teleki Domokos, Gyulai kenyéradó gazdája volt. Többek között — például: egyes ismeretlen röplapokat a kolozsvári forradalom korából, Teleki Domokosnak Az erdélyi úrbér története című, kiadásra nem engedélyezett könyv-kéziratát, valamint ugyanennek egy terjedelmes (részben hiányos) kéziratát: Megjegyzések Kemény Zsigmond nemzeti-ségi politikájához címen. A kapott adatokat — ideértve Teleki Domokos terjedelmes missiles-anyagát — magam dolgozom fel.

Marosvásárhely-gyergyességi, Gyulaival kapcsolatos kutatásaim csak negatív eredményekre vezettek; bebizonyosodott, hogy a gyergyességi Teleki-kastély nagybecsű levéltári anyaga a második világháború következményeként majdnem teljes egészében elpusztult. A maradék — igen selejtes, helytel-közzel némi gazdaságtörténeti értékkel bíró akta-halmazból mindössze egy pár olyan aktát sikerült kiválasztanom, amelyek némi adalékokkal szolgálnak Gyulai Gernyeszegen töltött hónapjainak hiteles történetéhez (1851—52).

Sajnos hasonló eredményre jutottam Pusztakamaráson is. Im már végérvényesnek vehetjük, hogy a Kemény-család felbecsülhetetlen értékű levéltára, különgyűjteményei, Kemény Zsigmond ott őrzött teljes missiles-anyaga; jegyzetei, kéziratai és magánkönyvtára — ez utóbbinak egy pár darabjától eltekintve — maradéktalanul elpusztultak. Irodalom- és kultúrtörténeti szempontból az itteni pusztulás súlyosabb, mint a gyergyességi. A pusztakamarási Kemény-archivumban több olyan levelezés-egységet és kézirat-csomót, többek között Kemény Zsigmondnak egy ismeretlen regény-töredékét őrizték, amelyeknek feldolgozására — előtűnik ismeretlen okból — Papp Ferenc annak idején nem vállalkozott. Hasonlóképpen sajnálatos, hogy annak idején csak egy pár, bejegyzés darabját sikerült megmenteni Kemény Zsigmond magánkönyvtárának. (Az e kérdéssel kapcsolatos filológiai munkát, valamint az általam Kolozsvárt talált ismeretlen Kemény-levelek feldolgozását magam végzem el.)

Az egyéb tárgyköröket illető vizsgálódásaim többirányúak voltak. Így például Kolozsvárt, a fontosabb témakörökkel kapcsolatban — többek között — az alábbi anyagokat kaptam. a) Kazinczy Ferencnek több, ismeretlen és kiadatlan levélét, b) Kazinczy Ferencel kapcsolatban egy részletes, bőséges bizonyítóanyaggal ellátott titkosrendőri jelentést az Erdélyi levelekről, melyet annak idején a Guberniumon keresztül felsőbb fórumoknak továbbítottak volt, c) Kazinczy Az erdélyi Szászok .c. munkájának egy cenzortól jóváhagyott, de kiadásra nem került kommentált kompillátumát, d) egyes, Kazinczy és Sipos Pál kapcsolataira vonatkozó dokumentumokat, illetve Sipos Pálnak egyes ismeretlen leveleit, e) Kölcsey Ferencnek egy ismeretlen levélét, f) Eötvös Józsefnek, Jókai Mórnak, Kazinczy Gábornak, Kossuth Lajosnak, Mocsáry Lajosnak, Széchenyi Istvánnak stb. több ismeretlen és történeti, irodalomtörténeti vonatkozásokban egyaránt fontos levélét. (A Kazinczyra és Kölcseyre vonatkozó dokumentumokat Szauder József dolgozza fel.)

A fentebb nevezett akták és kéziratok mikrofilmjei rövidesen megérkeznek az MTA Mikrofilm tárába.

E helyt is külön hangsúlyozni szeretném, hogy kolozsvári tanulmányutam idején Kelemen Lajos nyugalmazott levéltári főigazgató, Szabó T. Attila, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem professzora és Dani János történész-kutató, az Archiva Istorica din Cluj levéltárosa önzetlenül, állandóan segítségemre voltak; több alkalommal ők hívták fel a figyelmemet egyes levéltári állagokra.

S. S.

Sziklay László részvétele a moszkvai Szlavisztikai Kongresszuson

Mint az 1958. évi moszkvai Szlavisztikai Kongresszuson résztvevő magyar delegáció tagja, 1958. augusztus 30-tól szeptember 13-ig a Szovjetunióban tartózkodtam.

Ez alatt a 13 nap alatt:

a) részt vettem az említett kongresszuson, nyitó- és záróünnepélyén, plenáris ülésein; az irodalmi osztály régi, XIX. századi és XX. századi alosztályán több — kutatási területemmel rokon — előadást hallgattam meg. Szeptember 5-én, pénteken tartottam meg szlovák nyelven „Hviezdoslav és a magyar irodalom” című előadásomat, amelyhez Karol Rosenbaum, a Szlovák Tudományok Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének munkatársa szólott hozzá. Hozzászóltam Ivan Kusý: „A szlovák realizmus kapcsolatai a szláv és nem szláv irodalmakkal” c. előadásához. A kongresszuson résztvevő 20 ország delegátusai közül főleg azokkal igyekeztem ismeretséget kötni, akik érdeklődésükkel közel állnak kutatási területemhez. Számos szovjet, cseh és

szlovák, lengyel, osztrák, német és más nemzetekhez tartozó tudóssal cseréltem különnyomatot és beszéltem meg a tartós tudományos érintkezés lehetőségeit. Megválasztottak a XX. századi alosztály elnökségi tagjának.

b) A kongresszus szüneteiben a rendelkezésekre álló időt az ország és a szovjet tudományos élet megismerésére igyekeztem fordítani. Magának Moszkvának a megtekintésén kívül részt vettem a kongresszus által rendezett két kiránduláson Jasznája Polyanába és Zagorszkba — és két napra elutaztam Leningrádba. *Nikolszki* elvtárrsal, a Szláv Intézet és *Balaszov* elvtárrsal, a Gorkij Intézet népi demokratikus osztályának vezetőjével az együttműködés elmélyítésének lehetőségeiről folytattam megbeszélést; *Balaszov* elvtársat intézetében is meglátogattam, ahol megismerkedtem a népi demokráciákkal foglalkozó szovjet irodalomtörténetírás jelenlegi célkitűzéseivel és módszereivel. Két ízben voltam a moszkvai Lenin könyvtárban, ahol az engem érdeklő szakirodalom könyv- és levéltári állományáról igyekeztem tájékozódni, és megtekintettem néhány — Pesten meg nem található — könyvet.

Sz. L.

Tóth Dezső tanulmányútja a Román Népköztársaságban

1958 májusában három hetet töltöttem a Román Népköztársaságban, s a rendelkezésekre álló néhány nap alatt a kolozsvári könyvtárakban kutatómunkát is végeztem. — Ennek eredményeképp lemásoltam — a Vörösmarty kritikai kiadás érdekében — a kolozsvári autográf vers-kéziratokat (a Jósika emlékkönyvben található Csalogány, a Wesselényinek megküldött Jóslat, és a Jó bor töredéke). — Tisztáztam a Vörösmarty—Wesselényi levelezés kérdését. Eszerint a Kolozsvárt található 8 Vörösmarty levél közül eddig kettő teljesen ismeretlen — a többi különböző helyeken közölték. Mindkét közöletlen levél jelentős: az 1847. máj. 2-i az urbérrel kapcsolatos levelezés-téma fontos kiegészítése, az 1847. máj. 31-i pedig Vörösmarty házi-családi életére vet érdekes fényt. — Ezekben a leveleken kívül találtam Wesselényinek egy sor Vörösmartyhoz írt levelét, ill. azok (részben) sajátkezű másolatát. — Az összesen kilenc levél közül tudomásom szerint három ismeretlen — s ezek közül egy, az 1847. máj. 13-i (Vörösmarty máj. 2-i levelére írt válasz) — az említett témánál (urbér) fogva ugyancsak fontos. E levélváltás nyomán világosan kiderül, hogy Vörösmarty ebben a kérdésben Wesselényinél sokkal tisztábban látott.

Találtam ezenkívül több irodalmi szempontból — s főleg Vörösmartyt érintően — igen érdekes, Wesselényihez írt Bártfay-levelet; nemkülönben a Wesselényi és az íróvilág közti kapcsolatot megvilágító egyéb érdekes leveleket (Wesselényinek Bajzához, Eötvös Józsefhez stb. írt leveleit). Mindebből kiderül ill. alátámasztást nyer, hogy Wesselényinek bizonyos rétegekre igen nagy és közvetlen hatása volt a harmincas évek második felében, a negyvenes évek elején. — Az irdatlan Gyulai naplóból is kijegyeztem néhány irodalmi vonatkozású megjegyzést — ezek közt a legerdekesebb Horváth Lázár még kéziratban olvasott regényéről mondott igen találó bírálata.

T. D.

Varga József tanulmányútja a Román Népköztársaságban

1954 őszén két hónapos tanulmányutat tettem Romániában. Ennek az utamnak az volt a fő feladata, hogy számbavegyem a XX. század első két évtizede magyar irodalmára és Ady egész életművére vonatkozó, azzal kapcsolatos anyagot. Tanulmányutamról, annak eredményéről az I. OK 3. 4. számában számoltam be. (Beszámoló romániai tanulmányutamról. Adalékok a XIX. század második fele és a XX. század magyar irodalmának történetéhez: Arany, Petelei, Mikszáth, Ady, Szép Ernő, Emil Isac, Móricz, Kosztolányi, Babits, Emőd Tamás, Ignatus, Oláh Gábor és Szabó Dezső levelek publikálása. — I. OK VII. 1955. 3—4. 443—472.)

Mostani tanulmányutam (1958. IX. 10.—X. 10.) ez előzőhöz kapcsolódott. Mivel időközben az Irodalomtörténeti Intézettől azt a megbízatást kaptam, hogy a kritikai kiadásban rendezzem sajtó alá az Ady-levelezést, utam centrumában a Romániában található Ady, ill. Adyhoz írott levelek számbavevétele volt. 2 Ady levelet találtam Visky Józsefeknél Kalotaszentkirályon: 1914. VI. 11-én, ill. 1916. VIII. 28-án írta őket Ady Visky Józsefnek; Aradon az Aradi Közlöny 1912. VIII. 24-i (Nr. 192.) számában közölt, Ady Endrének a lap szerkesztősé-

géhez frott levelére hívták fel a figyelmemet. Nagyváradon a Tartományi Múzeum megszerezte Ady szabójához a Lebovits és Fia céghez 1916-ban írott két levelét. Ugyancsak itt őrzik Boncza Bertának a vőlegényéhez — Lám Bélához, ill. a Lám Béla édesanyjához — írott leveleinek másolatát, valamint 7 levelét Ady Endréhez. Nem emlitem azokat a leveleket, amelyekről idéztem beszámolómban már első utam után említést tettem. Szatmárnémetiben dr. Kakassy János őrzi Ady Endre Papp Gyulához, az érminszerinti görögkatolikus paphoz írott 5 képeslapját. Sajnálattal kell viszont arról szólanom, hogy az érminszerinti levelezéséről Ady Lajosné által Érszentkirályon elhelyezett leveleknek nem sikerült nyomára akadnom. A levelezés kutatása közben jártam a kolozsvári Emil Isac emlékmúzeumban és a nagyváradai Tartományi Múzeumban, ill. az ennek felügyelete alatt álló Ady-múzeumban. Ezek igen jól kezelt gyűjtemények, a váradi Ady-múzeum pedig voltaképpen egy igen jól rendezett Ady-kiállítás. E gyűjteményeket az 1954-es utamról készült beszámolómban már részletesen bemutattam (az E. Isac-múzeumot, amely akkor még nem volt, mint Emil Isac hagyatékát) most csak az újonnan szerzett levelekről szólnom be. Mindkét múzeum katalógusát elhoztam, és az Irodalomtörténeti Intézet Eötvös Könyvtárában helyezem el. A levelek egy részét magammal hoztam, a többit pedig lefényképezés után küldik el. Ezeket az Ady kritikai-kiadás levelezés kötetében helyezük el.

E fő feladatomban mellett utam másik feladatának az Ady 80. születési évfordulójával kapcsolatos romániai magyar és román nyelvű sajtóanyag összegyűjtését tekintettem. *Bustya Endrével*, *Franyó Zoltánnal* és *Kovács Sándorral* (a nagykarolyi rajoni-múzeum vezetője) össze is gyűjtöttük az anyag jelentős részét: *Bánsági Üzenet*, *Előre*, *Fáklya*, *Ifjúmunkás*, *Igazság*, *Munkásélet*, *Művelődés*, *Szabadság*, *Szabad szó*, *Utunk*, *Vörös Lobogó*, *Contemporanul*, *Infomatia*, *Narodnaja kultura*, *Neuer Weg*, *Neue Literatur*, *Pentru socialism*, *Scinteia*, *Srisul banatean*, *Tinarul scriitor*, *Tribuna*, *Die Wahrheit* — ezek azok a napi, heti lapok, ill. folyóiratok, amelyeknek összesen ötven számát hozhattam magammal. A fent említett barátaim, kollégáim szíves segítségét ezúton is megköszönöm. E lapokban, folyóiratokban publikált írások nagyobbbrészt Ady és a kortársak írásainak újraközlései, avagy az Ady évforduló alkalmából rendezett ünnepségekkel foglalkoznak, s így csak bibliografice van jelentőségük. Akad azonban közöttük néhány értékes riport Ady szülőföldjéről, avagy emlékezés. (Pl. *Franyó Zoltán*: *Ady Endre mint temesvári díjnok*) — emlékezés — *Bánsági Üzenet*. 1957. (101—108).

Az idegen nyelvű sajtó — amelyek között a román nyelvű mellett szerb és német nyelvű is van — igen sok műfordítást tartalmaz. Utamon néhány kitűnő Ady-kortársral is sikerült megismerkednem: *Franyó Zoltánnal* — akinek sok dedikált Ady-kötete van — beszélgettem hosszabban. — *Papp Aurél* pedig — a gyermek Ady legjobb ismerője, a romániai Ady kultusz fáradhatatlan élesztője — segítette az Érmindszentre való eljutásában is. *Papp Aurél* jelenleg az Ady-szülők életével foglalkozik, s a gyermek Ady formálós családi miliőt akarja megeleveníteni: várjuk munkáját, amelytől — eddigi írásait ismerve — nagyon sokat várunk. Magammal hoztam egyébként *Papp Aurél* öt Adyval foglalkozó írását, valamint az Ady születésének 80. évfordulójára Nagybanján 1957-ben kiadott kis füzetet, amivel *Papp Aurél* emlékezésének egy részletén kívül Ady és Érmindszent, valamint Ady és Nagykaroly, ill. Szatmár kapcsolatával foglalkozik. Mindezeket a fent részletezett újsággyűjteményeleggütt az Irodalomtörténeti Intézet Eötvös Könyvtárában archiváltam el.

Utam az előző utam folytatása volt abban az értelemben is, hogy most jártam Ady szülőföldjén, ahova 1954-ben nem jutottam el: *Kaplony*, *Nagykaroly*, *Tasnád*, *Érkává*s, *Érmindszent*: mind-mind közelebb vittek Ady „titkai” megfejtéséhez és megértéséhez. Ady életművében oly nagy szerepe van a szülőföldje etnográfijának, történetijének s az egész tájnak, hogy ennek konkrét ismerete nélkül az olvasó sok mindent egyszerűen meg sem ért.

Utamból két hetet *Bustya Endre* barátommal, a neves marosvásárhelyi Ady kutatóval töltöttem együtt. Talán mondanom sem kell, hogy mennyire segítségére lehettünk egymásnak a kutatómunkában.

Az első utamról beszámoló írásomban említettem, hogy a marosvásárhelyi *Kemény Zsigmond Társaság* irattára őrizhet értékes XX. századi irodalmi anyagot. (*Molter Károly* hívta fel erre a figyelmemet: i. m.: 471. l.) *Bustya Endre* azóta kutatott az irattárban és megtalálta a Babits marosvásárhelyi meghívásával és *Kosztolányi* marosvásárhelyi felolvasó estjével kapcsolatos anyagot, — ezek között 3 levelet *Babits* ill. *Babitsné*től, 7-et pedig *Kosztolányi*tól. Ezeket ő készült publikálni, addig is azonban átadta nekem a kéziratot, hogy Intézetünk archiváltam el.

Végül még megemlítem, hogy a nagyváradai Tartományi Múzeum nemrég szerezte meg *Ady Balázs* Bélának dedikált fényképét, — Nagybanján pedig *Szécsen Zoltán* fényképéssel ismerkedhettem meg, aki *Székely Aladár* tanítványa volt, s akinek igen szép kollekciója van *Ady*ról és az Ady családról készült fényképekből.

V. J.

INTÉZETI HÍREK

(1958. augusztus 1—december 31.)

Az MTA I. osztályának javaslatára az Akadémia elnöke 1958 októberében kinevezte az Intézet Tudományos Tanácsának tagjait. A Tudományos Tanács tagjai: *Barta János, Bóka László, Horváth János, Király István, Klaniczay Tibor, Sötér István, Tolnai Gábor, Turóczy Trostler József, Waldapfel József* és az Intézet osztályvezetői. A Tanács elnöke *Sötér István* igazgató, titkára pedig *Klaniczay Tibor* igazgatóhelyettes.

*

A Magyar Újságírók Országos Szövetsége felkérte az Intézetet, hogy nyújtsion segítséget az újságírók továbbképzésében. Az Intézet kidolgozta a Szövetség által megindított két éves tanfolyam magyar irodalomtörténeti tematikáját és gondoskodott az irodalomtörténeti órák előadásairól. 1958 őszi hónapjaiban a régi magyar irodalmat *Gerézi Rabán* adta elő, 1959 első felében pedig *Horváth Károly* fogja a XIX. századi magyar irodalomról szóló előadásokat megtartani.

*

1958. augusztus 6-án meghalt *Krencz János*, az Intézet könyvtárának dolgozója. Évtizedeken át az Eötvös Kollégium köztituszetben és közszeretben álló portása volt, majd később az Eötvös Könyvtárban dolgozott óadózó buzgalommal. 1956-ban törént nyugalomba vonulása óta is részt vállalt az Intézet könyvtárának a munkájában. Az Eötvös Kollégium volt növendékei és az Intézet dolgozói az ifjúság és a tudomány ügyét mindig lelkesen szolgáló öreg barátjukat veszítették el benne.

*

Az Intézet szeptember 8-án és 9-én két napos konferenciát rendezett a népi írók kérdéséről. A vita elsősorban a népi írók nacionalizmusának és osztálybázisának kérdéseit, valamint irodalomtörténeti szemléletük problémáit tárgyalta. A konferencia bevezető referátumát *Sötér István* igazgató tartotta az irodalomtudomány és közelebbről az Intézet feladatait vizsgálva a népi írók mozgalmának irodalomtörténeti vizsgálata terén. Ezt követte *Diószegi András* aspiránsnak a népi írók nacionalizmusáról és *Nagy Magda* tudományos munkatárának a népi írók osztályalapjáról szóló referátuma. A vitában több meghívott vendég és az Intézet számos munkatársa vett részt. Felszólalt *Erdei Ferenc* az MTA főtitkára, *Bóka László* lev. tag, *Szabolcsi Miklós, Stoll Béla, Varjas Béla, Szauder József, Ungvári Tamás, Gerézi Rabán, Kemény G, Gábor, Somogyi Sándor, Kispéter*

András, Nagy Péter, Klaniczay Tibor, Tolnai Gábor lev. tag, *Koczkás Sándor, Képes Géza, Czine Mihály, Tóth Dezső* és *Vajda Gy. Mihály*. Jelen volt a vitán *Orbán László* az MSZMP Központi Bizottsága Kulturális Osztályának vezetője, a Népszabadság munkatársai és az Egyetem számos tanára és előadója. A konferenciáról részletes ismertetést közölt a Népszabadság szept. 13-i és a Magyar Nemzet szept. 14-i száma. A vita teljes anyagát az Intézet sokszorosított kötet alakjában közzéteszi, ezért ismertetésétől itt eltekintünk. A referátumok és egyes hozzászólások külön is napvilágot láttak folyóiratokban. Így *Sötér István* referátuma a Magyar Tudomány 1958. évi számában, *Diószegi András* és *Nagy Magda* előadásai a Kortárs szeptemberi, *Klaniczay Tibor* és *Tóth Dezső* hozzászólásai pedig a Kortárs decemberi számában. *Klaniczay Tibor* hozzászólásának egy része megjelent a Népszabadság szeptember 16-i számában is.

*

Juraj Spitzer, a Szlovák Tudományos Akadémia Szlovák Irodalmi Intézetében a XX. századi szlovák irodalmi osztály vezetője szeptember folyamán hivatalos minőségben két hetet töltött Budapesten, s ez alatt az idő alatt Intézetünk számos munkatársával folytatott megbeszélést. Az igazgató távollétében *Szauder József* osztályvezető fogadta, akivel hosszas és szívélyes eszmecsere keretében állapították meg a két intézet közötti viszonyt még szorosabbá tételének szükségességét. Határozattá vált, hogy mind a magyar, mind pedig a szlovák intézet dolgozói kijelölik azokat a témákat, amelyek szerintük alkalmasak arra, hogy a magyar és a szlovák irodalomtörténezek közösen dolgozzák ki őket. Termékeny eszmecserét folytatott *Spitzer* elvtárs *Nyirő Lajossal* a legújabb szlovák és magyar irodalom közös problémáiról, *Sziklay Lászlóval* pedig a magyar—szlovák irodalmi kapcsolatok számos fontos kérdéséről. *Juraj Spitzer* az Intézet Világirodalmi Osztályán *Képes Géza* elnökletével előadást tartott a Szlovák Irodalmi Intézet szervezeti felépítéséről, munkájáról és az aktuális szlovák irodalomtörténeti és irodalomelméleti problémákról.

*

Richárd Prazák, a brnoi egyetem cseh irodalomtörténeti tanszékének, valamint *Jaroslava Pasiaková*, a pozsonyi egyetem magyar tanszékének adjunktusa szeptember—október hónapban több hetet töltött Magyarországon, hogy otthon megkezdett tanulmá-

nyaikat itt folytassák. Mind a ketten a magyar—cseh, illetőleg magyar-szlovák kapcsolatok területén dolgoznak. *Prazák* készülő kandidátusi disszertációja a reformkor magyar—cseh kapcsolatait, *Pasiaková* munkája pedig a két háború közötti tudományos (elsősorban irodalomtörténeti) kapcsolatokat foglalja fel. Az Intézet számos munkatársával (így pl. *Szaunder Józseffel*, *Kemény G. Gáborral*, *Szöke Sándorral*, *Sziklay Lászlóval* stb.) folytatott személyes megbeszéléseiken kívül több könyv- és levéltárunkban folytattak kutatómunkát, voltak Debrecenben, Sárospatakon, Szegeden, Pápán. *Pasiaková* a szegedi Pedagógiai Főiskola szlovák tanszékét is meglátogatta.

Szeptember 24-én a XX. századi osztály *Vargha Kálmán* Móricz-tanulmányának egyik fejezetével foglalkozott. (Móricz Ady-élménye.) A vitában *Bodnár György*, *Czine Mihály*, *Nagy Péter*, *Szabolcsi Miklós* vett részt. A tanulmányban kifejtett gondolatokkal a hozzászólók szinte mindenben egyetértettek; s valamennyien az Ady—Móricz művészete közötti rokonvonások és különbségek bővebb fejtegetésére hívták fel a szerző figyelmét. Erre a szerző maga is gondolt; de más fejezetben vélte e problémák taglalását.

A régi magyar osztály 1958. október 3-i értekezletén *Varga Imre V. P. Andrianova* Peretc tanulmányát ismertette a XVII. századi orosz történeti elbeszélés és a népi száj-hagyomány kapcsolatáról. A tanulmány a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Orosz Irodalmi Intézete régi orosz irodalmi osztályának egyik kiadványában jelent meg. A szerző arról beszél, hogyan alakult ki és fejlődött a népi szóbeli költészet új formája a század folyamán, hogyan tükrözteti az orosz nép osztályharcát, és hogyan szolgálta az idegen beavatkozók ellen folytatott küzdelmet; szól arról, hogy a szerzői és olvasói tábor demokratizálódásával hogyan tört fel a folklór az írásos, műköltészeti alkotásokba egyes motívumok, előadásmód, az élő beszéd kifejezőmódjainak átvételével illetve utánzásával. A beszámoltó vita követte, melyben a cikk tanulságainak magyar irodalmi alkalmazásáról és a műköltészet és népköltészet viszonyáról beszéltek a hozzászólók.

Október 8-án a XX. századi osztály *Bodnár György* Kaffka Margit-monográfiájának egyik fejezetét vitatta meg. (Kaffka Margit írói indulása.) A vitában *Nagy Péter* a századvégi irodalmi környezetet plasztikusabb rajzárt és a stilisztikai elemzés elmélyítését igényelte. *Vargha Kálmán* a tanulmány módszerével

foglalkozott, amely szerinte nem jeleníti meg eléggé a tárgyalt korszak műveit. *Ungvári Tamás* arra hívta fel a figyelmet, hogy a gondolatmenet helyenként nem ad módot a problémák árnyalására. *Bóka László* igen sok adalékkal és gondolattal egészítette ki a tanulmány Szabolcska Mihályra utaló részeit. *Szabolcsi Miklós* összefoglalójában felvetette, hogy az esszéjelleg miatt nem érezhető eléggé *Bodnár* állításainak filológiai megalapozottsága.

Karol Tomiš a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalmi Intézetének Tudományos munkatársa 1958. szeptember 28—október 15-e között tanulmányút céljából Budapesten tartózkodott. Itt tartózkodása során a mai magyar irodalom kérdéseiről megbeszélést folytatott *Bóka László* akadémikussal, *Szabolcsi Miklós* és *Szaunder József* osztályvezetőkkel. Több kulturális intézményt is meglátogatott, továbbá a TTIT egyik szegedi rendezvényén is részt vett. Részt vett az Intézet értekezletein is.

Október 17-én három tagú szovjet küldöttség látogatta meg az Eötvös Könyvtárat. A küldöttséget *Tatjana Bolzsina*, a Szovjet Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Alapkönyvtárának osztályvezetője vezette. Tagjai voltak: *W. Uznadzev*, a tbiliszi Tudományos Akadémia Könyvtárának igazgatója és *N. Rudj*, az ukrán Tudományos Akadémia Könyvtárának helyettes igazgatója. Vendégeink annak a meggyőződésüknek adtak kifejezést, hogy az állomány minősége, a gyűjtemények elhelyezése és a könyvtár munkamódszere igen jó lehetőséget biztosítanak az irodalomtörténeti kutatás számára.

Október 21-én a Világirodalmi Osztályon *Vujicsics D. Sztójan* bemutatta a délszláv népköltészet magyar kapcsolatairól szóló készülő munkájának egyik fejezetét. Ebben Balassi és Tinódi délszláv vonatkozásaival foglalkozott. Az előadás figyelemre méltó új eredményeket mutatott fel több eddig nem tisztázott kérdésben és különösen a Balassifilológia szempontjából jelentős. Az értekezleten résztvettek a Régi Magyar Irodalmi Osztály tagjai is és a résztvevők számos hozzászólással egészítették ki a dolgozat állításait.

Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya és az Intézet az akadémiai Nagygyűlés keretében október 23—24-én József Attila ülésszakot rendezett. Az első napon a József Attila költészetével, irodalomtörténeti helyével kapcsolatos problémák kerültek megtár-

gyalásra. Révai József tiszteleti tag „József Attila-problémák” című előadásában négy kérdést érintett: József Attila indulásának és az új népiességhez való viszonyának kérdését; az avantgardizmus problémáját; József Attila és a Párt viszonyát s végül Ady és József Attila klasszikus voltának elismerését. Szabolcsi Miklós „József Attila, Bartók Béla, Derkovits Gyula” címen tartott beszámolót, amelyben megpróbálta nyomon kísérni azokat a konkrét egyezéseket, amelyek a három alkotó művében fellelhetők és azokat a mélyebb, szerkezeti tematikai és eszmei világnézeti egyezéseket, amelyeket a kor hatására művük felmutat. Diószegi András József Attila hatását kutatta felszabadulás utáni költészetünkben, rámutatva művének helyes példaként való követésére s egyszersmind felhívta a figyelmet a torzulásokra. Az első nap vitája részint kiegészítéseket tartalmazott az előadásokhoz (Képes Géza és Waldapfel József akadémikus a József Attila fordításokról) részint vitába szállt az előadások egyik vagy másik tételével, így főleg a Derkovitsra vonatkozó megállapításokkal. (Németh Lajos, Bodnár György) Érdemes vita bontakozott ki a Németh László megfogalmazta úgynevezett „bartóki szintézis” kérdésében.

A második nap előadásai és vitája a két világháború közti magyar költészet más problémáival, elsősorban a szocialista irodalom kezdeményezéseivel foglalkozott. Tolnai Gábor lev. tag a kommunizták befolyásolta magyar baloldali irodalom tömörüléseiről beszélt, elsősorban Radnóti Miklós pályájának példáján mutatva be a kor problémáit. Bóka László lev. tag előadása azt kutatta, miként tükröződik a „lira válsága” a Nyugat kritikusaik felfogásában. A vita főképpen az izmusok kérdéséről boncolta. Turóczy Trostler József akadémikus az expresszionizmus kérdéséről, Szabó György József Attila és az izmusok viszonyáról, Rába György Szabó Lőrinc expresszionizmusának kérdéséről beszélt. Király István részletesen elemezte az izmusok történelmi szerepét, kimutatva, hogy József Attila akkor ért költészete csúcsaira, amikor megszabadult hatásuktól. Koczás Sándor hozzászólása végül Radnóti munkásságának néhány kérdéséről boncolta.

Sötér István lev. tag az Intézet igazgatója zárszavában részletesen elemezte a kétnapos ülészak tanulságait, a felmerült elvi kérdéseket, és rámutatott a további tudományos feladatokra. Az ülészak előadásai és hozzászólásai az MTA I. Osztályának Közleményeiben fognak megjelenni.

Jaroslav Prušek akadémikus, a prágai Orientalisztikai Intézet igazgatója a Cseh-szlovák Tudományos Akadémia képviselőt-

ben részt vett az MTA 1958. évi nagygyűlésén. Ebből az alkalomból ellátogatott Intézetünkbe, ahol október 25-én előadást tartott a modern kínai irodalom kérdéséről. Az előadáson jelen volt Ligeti Lajos akadémikus, az MTA alelnöke is. A nagy érdeklődést kiváltó előadáshoz a jelenlevők több kérdése és hozzászólása kapcsolódott.

1958. október 4-étől 30-ig Budapesten tartózkodott dr. Strahinja K. Kostić egyetemi docens, a noviszádi (újvidéki) egyetem germanisztikai tanszékének a vezetője. Dr. Kostić a szerb iskolák XVIII. sz. végi és XIX. sz. eleji történetével kapcsolatosan végzett kutatómunkát készülő, Avram Mrazovic-ról szóló monográfiájához. Az Országos Levéltár idevágó anyagán kívül az Egyetemi Könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár, a Budai Gör. Kel. Szerb Püspökség (Szentendre) könyvtárának és levéltárának, valamint a budapesti Piarista gimnázium levéltárának ezzel kapcsolatos anyagát is tanulmányozta. Budapesten végzett kutatómunkáját Pécsen, a Városi Levéltárban folytatott kutatásokkal egészítette ki. Itt tartózkodása idején több ízben folytatott megbeszélést az Intézet munkatársaival.

A Magyarországi Francia Intézet ezidén is értékes művekkel ajándékozta meg Könyvtárunkat. Az adomány átadására október 30-án fogadást rendezett, melyen az Intézetet és az Eötvös Könyvtárat Sötér István, Klaniczay Tibor, Szőke Sándor, és Rába György képviselték. A kis gyűjteményben finom Claudel-, Nerval-, Camus-kiadványokat találunk, antológiát a legújabb francia költészetből és frissen megjelent monográfiákat Voltaire-ről, Balzac-ról, Beaudelaire-ről, Gide-ről, Camus-ról s több jelentős irodalomtörténeti és irodalomelméleti művet.

Az Intézet számos tagja részt vett a Magyar Irodalomtörténeti Társaság november 1-én és 2-án Egerben rendezett vándorgyűlésén. Az Intézet munkatársai közül József Farkas a Magyar Tanácsköztársaság irodalmáról, Szabolcsi Miklós pedig Krúdy Gyuláról tartott előadást.

Oleg Rosszijačov az irodalomtudomány kandidátusa, a moszkvai Gorkij Világirodalmi Intézet tudományos munkatársa 1958. október 7-től november 4-ig hivatalos tanulmányúton volt Budapesten, s ez alatt az idő alatt Intézetünk több munkatársával folytatott megbeszélést: Nyíró Lajossal a legújabb

szovjet irodalom problémáiról és a magyar irodalom jelenlegi helyzetéről, *Kispéter András*sal a népi írókkal kapcsolatos kérdésekről, *József Farkassal* a Magyar Tanácsköztársaság irodalmáról. *Czine Mihály* társaságában látogatást tett Zalka Máté szülőfalujában. Október 15-én részt vett intézetünk huszadik századi osztályának vitájában, amelyen *Kispéter András* Juhász Gyula tanulmányát vitatta meg az osztály. Tanulmányútja során rendszeres kutatómunkát folytatott az Akadémiai Könyvtárban az Ady-vitával kapcsolatos kérdésekről.

*

November 4-én a Világirodalmi Osztály ülésén *Turóczy-Trostler József* akadémikus beszámolt legutóbbi németországi látogatásáról. Ismertette a német irodalomtörténeti kutatások legújabb eseményeit, és általában képet adott a Német Demokratikus Köztársaság szellemi életéről. Az értekezleten az Intézet kutatói nagy számban vettek részt, s ez alkalommal fejezték ki jókívánásaikat *Turóczy-Trostler* Akadémikus '70. születésnapja alkalmából.

*

A Szlovák Tudományos Akadémia Irodalmi Intézete szorosabb tudományos kapcsolatok kiépítését határozta el Intézetünkkel. A már eddig is igen gyümölcsözőnek bizonyult együttműködés továbbfejlesztését célozná a közös kutatások megindítása is. Intézetünk el is küldte már Pozsonyba a közös munka első négy témájára vonatkozó javaslatát. E témák a következők: 1. A magyar és a szlovák renaissance irodalom kölcsönös kapcsolatai. 2. Beniczky Péter. 3. Latin nyelvű tudományos irodalom Magyarországon a XVIII. században. 4. Pestbuda szlovák kulturális és irodalmi élete a XIX. század első felében. Mivel a témák nagyobb része a régi magyar irodalmat érinti, a Régi Magyar Irodalmi osztály november 7-én külön értekezleten részletesen meg is vitatta a javasolt témákkal kapcsolatos kérdéseket. Az akcióból az amúgyis baráti viszony elmélyülésének és a magyar és szlovák irodalomtudomány komoly gazdagodásának távlata bontható ki.

*

A Lengyel Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete megkezdte a régi lengyel verses kéziratok és énekeskönyvek összegyűjtését, és tájékoztatta Intézetünket a munka módszeréről, szervezetéről, kérve hasonló jellegű munkánk tapasztalatainak közlését. *Stoll Béla* a Régi Magyar Költők Tára egyik szerkesztője tájékoztatót állított össze a magyar verses kéziratok gyűjtésének már befejezett munkájáról, ismertette az

elért eredményeket és azokat a tapasztalatokat, kialakult módszereket, melyeket a lengyel testvérintézet munkatársai értékesíthetnek.

*

A Román Tudományos Akadémia mellett működő Román Történelmi Társulat ülésén *Vasile Netea* román történész, főiskolai tanár beszámolt *Kemény G. Gábor* osztályvezető „Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában” c. munkája eddig megjelent I. és II. kötetéről, s ugyanő a „Studii” bukaresti történettudományi folyóiratban hosszabb, értékelő hangú bírálatot írt róla. A pozsonyi Slovenská Literatúra 1958. évi 3. számában pedig *Ján V. Ormis* foglalkozott e munkával.

1958. augusztus 1 és november 15. között az Irodalomtörténeti Füzetek hat új száma jelent meg, köztük *Vörös Károly* „Adalékok Pálóczi Horváth Ádám életéhez”, *Gáldi László* „Szenci Molnár Albert zsoldárverse” *Mezei Márta* „Történetzemlélet a magyar felvilágosodás irodalmában”, *Rejtő István* „Az orosz irodalom fogadtatása Magyarországon”, *Nagy Péter* „Szabó Dezső indulása” című értekezései.

*

1958. november 10-től december 10-ig a Magyar Tudományos Akadémia vendégeként hazánkban tartózkodott *Constantin Ciuchin*del tudományos kutató, a Román Irodalomtörténeti és Folklor Intézet titkára, a kolozsvári „Steaua” bukaresti szerkesztője. Kutatásai során a román sajtó kezdeteivel, *Liviu Rebreanu* életének magyarországi és általában a Magyarországon tanult román írók életrajzi vonatkozásaival foglalkozott. Eredményesen tanulmányozta az OSZK kézirat- és hírlaptárának, az MTA kéziratárának, az Országos Levéltár, a Hadtörténeti Levéltár valamint az ELTE Tanulmányi Osztálya irattárának anyagát. Kutatómunkát végzett Sopronban és Szegeden is. Állandó kísérőjeként kutatásaiban támogatta, és munkájában aktívan részt vett *Rába György*, az Intézet tudományos munkatársa.

*

1958. december 1-én az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi osztálya és Intézetünk, közös rendezésben, felolvasó ülést rendezett, melyet az év nagy horderejű irodalomtörténeti eseményének az ún. Fanchali-Jób kódex felfedezésének szentelt. A kódex a magyar és szlovák reneszánsz irodalom ismeretlen emlékeit, köztük *Balassi Bálint* eddig csak töredékeiből ismert pástorjátékának teljes szövegét és a szlovák szerelmi költészet legrégibb emlékeit tartalmazza. Az ülésen *Ján*

Mišianik a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének osztályvezetője, a kódex felfedezője a szlovák irodalomtörténet szempontjából foglalkozott a kódex jelentőségével, *Eckhardt Sándor* a kódexben megőrzött Balassi-dramát elemezte, *Klanczay Tibor* pedig a kódex írójának személyét és a kódex egyik XVI. századi magyar verses szövegét mutatta be. A kódex felfedezése a konkrét tudományos szempontokon túlmenően a magyar és a szlovák baráti tudományos együttműködésnek is jelentős eseménye. — *Ján Mišianik* ez alkalommal Akadémiánk vendégeként három hetet tartózkodott hazánkban és többször meglátogatta Intézetünket is.

*

1958. december 8-án az Intézet osztályvezetői értekezlete nagyjelentőségű tervek vitatott meg. — Az Intézet a Szovjet Tudományos Akadémia M. Gorkijról elnevezett Világirodalmi Intézetével közösen feldolgozza a magyar—orosz irodalmi kapcsolatok történetét. E munka során 1959-ben tanulmánykötet jelenik meg, amely részleteiben dolgozza fel a problémakört, 1960-ban pedig elkészül e részletkutatásokat összegező kötet. A tanulmánykötet tervezetéről és szervezésének munkáiról *Kemény G. Gábor* osztályvezető számolt be. — A magyar—szovjet tudományos együttműködés programjában sor kerül a szocialista realizmus magyarországi létrejöttének vizsgálatára is. A nemzeti irodalmi hagyomány és a szocialista realizmus viszonyának tisztázására három vitát rendez az MTA Intézete, amelyeken a régi, az újabb és a legújabb magyar irodalommal kapcsolatban a hagyomány és a megújulás, ill. a „két kultúra” kérdéseit tűznék napirendre. Ezen kívül külön tanulmány tárgya lesz a magyar szocialista-realista irodalom kezdetének kérdése is. E témák feldolgozásának tervét *Szauder József* és *Szabolcsi Miklós* osztályvezetők dolgozták ki. — Az utóbb említett munkálatokkal szoros kapcsolatban áll a magyar proletárirókról és a „népi” írókról szóló tanulmánykötetek terve, amelyeket szintén *Szabolcsi Miklós* dolgozott ki. — E tervek részletes ismertetésére a következő számban visszatérünk.

*

Umberto Albini, a firenzei egyetemen a görög irodalomtörténet előadója, *József Attila* jeles olasz fordítója 1958. december 9-én meglátogatta Intézetünket. Az összegyűlt kutatókkal folytatott beszélgetésben főleg a nagy magyar proletáriróktól életével és műveinek interpretálásával kapcsolatos kérdések merültek fel. Az Intézet vezetősége átnyújtotta *Albiné*nek *József Attila* műveinek kri-

tikai kiadását. A megbeszélés végeztével *Umberto Albini* megtekintette az Intézet könyvtárát is.

*

Az Intézet Régi Magyar Osztálya 1958. december 12-én megvitatta *Hopp Lajos* Németh László és a „régí magyarság” című dolgozatát. *Hopp Lajos* — szem előtt tartva a párt kulturális elméleti munkaközösségének állásfoglalását — dolgozatában Németh Lászlónak a tárgykörbe vágó esszéin kívül feldolgozta a régi magyar tárgyú drámákat is, és anyagát az író fejlődését nyomon követve dolgozta fel.

— A hozzászólók — kiemelve *Hopp* érdemeit — elsősorban azt tették szóvá, hogy a tanulmányból nem világlik ki a cél: benne inkább a pályakép, mint a régi magyar irodalommal kapcsolatos nézetek bírálata dominál, márpedig a dolgozatnak a némethlászlói ideológia bizonyos pontjait kellene megvilágítania. (*Tóth Dezső*, *Klanczay Tibor*, *Gerézd Rabán*) Más hozzászólók (*Tarnai Andor Bernát Antal*, *Szauder József*) a népi írók történetiszemléletét és faji koncepcióját kritizálták.

*

December 17-én, az Intézet plenáris ülésén *Sötér István* igazgató összegezte és értékelte az Intézet 1958. évi tudományos munkáját. Megállapította, hogy sok kiemelkedő teljesítmény mellett néhány kutatónál elmaradás tapasztalható a terv teljesítésében. Felhívta az osztályvezetők figyelmét, hogy a jövőben még nagyobb körültekintéssel és gondal állapítsák meg az egyes munkálatok elvégzésének határidejét, és rendszeresen ellenőrizzék a kutatók munkáját. Végül kiosztotta a jutalmakat.

*

1958. december 17-én az Intézet *Sötér István* igazgató elnökletével valamennyi osztály részvételével vitát rendezett a szovjet realizmus vita tanulságairól. A vita alapjául *Nyirő Lajos* referátuma szolgált. *Nyirő* referátumában összefoglalta és ismertette azt a vitát, amely 1957-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Gorkij-Intézetében, majd az 1958-ban megindított *Voproszi Lityeraturi* c. elméleti-kritikai szakfolyóirat hasábjain folyt a realizmus elméleti problémáiról. Ismertette a realizmus fogalma, tartalma, a realizmus szűk és tág értelmezése, a realizmus keletkezésének időpontja kérdésében egymással szemben álló felfogásokat és a vita mai állását. Előadásában kitért az irodalomtörténeti revizionizmus néhány kérdésére is. *Tóth Dezső*, *Vajda György Mihály*, *Klanczay Tibor* és *Szabolcsi Miklós* érdekes

hozzászólása után *Nyirő Lajos* hangsúlyozta, hogy a Szovjetunióban megindult vita még nem zárult le, s erről a problémáról bizonyára több tanulságos és érdekes vélemény hangzik majd el, amelyek nagymértékben elősegítik az egész marxista irodalomelmélet és irodalomtörténet, valamint a mai irodalom fejlődését is. *Sóthér István* igazgató zárószavaiban rámutatott az elméleti jellegű viták fontosságára a kutatók elméleti tudásának fejlődésében. A vita anyagát külön sokszorosított kiadványban bocsátjuk közre; *Nyirő Lajos* referátuma pedig a Világirodalmi Figyelőben is megjelenik.

*

A XX. századi magyar osztály 1959. évi munkatervének előterében állnak a proletárirodalom kérdései. 1958. december 29-én az osztály munkaértekezletet hívott össze, hogy

összehangolja ilyen irányú kutatásait a Történettudományi Intézet és a Párttörténeti Intézet e területtel foglalkozó tagjainak munkájával. *Szabolcsi Miklós* osztályvezető ismertette az értekezlet résztvevőivel az osztály terveit és javaslatokat terjesztett elő az együttműködés formáira. Az érdekelt intézetek képviselői megállapodtak abban, hogy a közös kutatási területtel foglalkozó vitáikra kölcsönösen meghívják egymást, dolgozataikat kölcsönösen megjelentetik folyóirataikban, támogatják egymást a proletárirodalom szempontjából fontos kortársi visszaemlékezések feldolgozásában, összeállítják a proletárirodalom hírlap-bibliográfiáját. Helyesléssel fogadták a résztvevők azt a javaslatot is, hogy a proletárirodalom kutatásának patronálására széleskörű társadalmi bizottságot kell létrehozni, amelyben a proletárirodalom ma is élő résztvevői és kortársai is részt vennének.

ELŐFIZETHETŐ

a Posta Központi Hírlap Irodánál (Budapest, V. József nádor tér 1. és bármely postahivatalnál). Csekkszámra szám: egyéni előfizetésnél 61.285, közületi 61.066 (vagy átutalás az MNB 47. sz. folyószámlájára).

VAGY

az Akadémiai Kiadónál (Budapest V. Alkotmány u. 21.). Csekkszámra sz.: 05. 915.111-46) vagy átutalás az MNB 46. sz. folyószámlájára.

TARTALOM

<i>Tóth Dezső</i> : Horváth János irodalomszemléletéről	1
<i>Diószegi András</i> : Gábor Andor életútja: Pesttől Bécsig	19
<i>Hortai Györgyné</i> : A népiesség válsága 1848—49 után	42
<i>Tarnai Andor</i> : A deákos klasszicizmus és a Milton-vita	67

Kiseb b Közlemények

<i>Jenei Ferenc</i> : Jegyzetek a Szigeti Veszedelem szövegéről	84
<i>Danczi József</i> : L'udovit Štúr tanulói Győrött	89

Vita

<i>Angyal Endre</i> : Európai manierizmus és magyar irodalom	95
<i>Katona Béla</i> : Néhány megjegyzés Klár István „Legifjabb Krúdy Gyula” című írásához	101

A d a t t á r

<i>Eckhardt Sándor</i> : Balassi Bálint halálának prelúdiума	105
<i>Kovács József</i> : Csombor Márton elfelejtett drámai jelenete	109
<i>Nagy János</i> : Oláh Gábor levelesládájából	111
<i>Márffy Károly</i> : Egy Csinszka-írás	130

S z e m l e

<i>Péczy László</i> : Szabédi László: A magyar ritmus formái	132
<i>Wéber Antal</i> : Tóth Dezső: Vörösmarty Mihály	139
<i>Gerézi Rabán</i> : Thuróczy János: Magyar Krónika	142
<i>Makay Gusztáv</i> : Lukácsy Sándor—Balassa László: Vörösmarty Mihály 1800—1855. ..	146
<i>Gerézi Rabán</i> : Rajeczky Benjamin: Melodiarum Hungariae Medii Aevi.	148
<i>Stoll Béla</i> : Újabb zenetudományi kiadványok (Népzenei monográfiák. — Domokos Pál Péter—Rajeczky Benjamin: Csángó népzene I. — III/A—III/B. A Magyar Népzene Tára. — Zenetudományi Tanulmányok VI.)	149
<i>Kiss József</i> : Szádeczky: Miscellanea	153
<i>Horváth Károly</i> : Az egri pedagógiai főiskola évkönyvei I—IV.	154
<i>V. Kovács Sándor</i> : A hazai osztályharcok irodalma	155

A z I n t é z e t É l e t é b ő l

Petőfi-bibliográfia	157
Az Eötvös Könyvtár utolsó három éve	158
Külföldi tanulmányutak	160
Intézeti Hírek (1958. augusztus 1—december 31.)	171

СО Д Е Р Ж А Н И Е

<i>Д. Том</i> : О воззрении Яноша Хорват на литературу	1
<i>А. Диосеги</i> : Андор Габор	19
<i>Дь. Хорлаше</i> : Кризис народности в венгерской литературе после 1848—49 гг.	42
<i>А. Тарнаи</i> : Латинизирующий классицизм и проблема Мильтон	67

К р а т к и е с о о б щ е н и я

<i>Ф. Йенеи</i> : Примечания к тексту «Szigeti veszedelem» («Осада крепости Сигет») ...	84
<i>Й. Даци</i> : Годы учения Лайоша Штур в г. Дьёр	89

Д и с к у с с и я

<i>Э. Андьал</i> : Европейский манеризм и венгерская литература	95
<i>Б. Катона</i> : Некоторые замечания к сочинению Иштвана Клар «Самый младший Дьюла Круди»	101

Д о к у м е н т а ц и я

<i>Ш. Экхардт</i> : Прелюдия смерти Балинта Балашши	105
<i>Й. Ковач</i> : Забытое драматическое явление Мартона Чомбор	109
<i>Я. Надь</i> : Из ящика для писем Габора Олах	111
<i>К. Марффи</i> : Письмо Чинской	130

Обзор

<i>Л. Пецели: Л. Сабеди: Формы венгерского ритма</i>	132
<i>А. Вебер: Д. Тот: Михай Вёрёшмарти</i>	139
<i>Р. Герезди: Я. Турочи: Венгерская хроника</i>	142
<i>Г. Макаш: Ш. Лукачи—Л. Балашша: Михай Вёрёшмарти 1800—1855 гг.</i>	146
<i>Р. Герезди: Б. Райецки: Melodiárium Hungariae Medii Aevi</i>	148
<i>Б. Штолл: Новые издания музыкознания (Монографии народной музыки. — П. П. Домокош—Б. Райецки: Народная музыка Чанго I. — Сборник венгерской народной музыки III/A—III/B. — Очерки из области музыкознания VI.</i>	149
<i>Й. Куши: Miscellanea</i>	153
<i>К. Хорват: Ежегодники эгерской педагогической высшей школы I—IV.</i>	154
<i>Ш. В. Ковач: Литература классовой борьбы в Венгрии</i>	155

Из жизни института

<i>Библиография Петёфи</i>	157
<i>Последние три года Библиотеки имени Этвёша</i>	158
<i>Заграничные научные командировки</i>	169
<i>Сообщения общества от 1. авг.—31. Декабр. 1958 г.</i>	161

INHALT

<i>D. Tóth: Über die literarischen Anschauungen von János Horváth</i>	1
<i>A. Diószegi: Andor Gábor</i>	14
<i>Frau Gy. Horlai: Die Krise der volkstümlichen Richtung in der Literatur nach 1848—49.</i>	42
<i>A. Tarnai: Der latinisierende Klassizismus und das Milton Problem</i>	67

Kleinere Mitteilungen

<i>F. Jenei: Anmerkungen zum Text „Die Belagerung von Sziget“</i>	84
<i>J. Danczi: Die Lehrjahre von Lajos Stúr in Győr</i>	89

Diskussion

<i>E. Angyal: Der europäische Manierismus und die ungarische Literatur</i>	95
<i>B. Katona: Einige Bemerkungen zu der Schrift von István Klár „Der jüngste Gyula Krudy“</i>	101

Daten und Beiträge

<i>S. Eckhardt: Das Vorspiel des Todes von Bálint Balassi</i>	105
<i>J. Kovács: Eine vergessene dramatische Szene von Márton Csombor</i>	109
<i>J. Nagy: Aus dem Briefkasten von Gábor Oláh</i>	111
<i>K. Márffy: Eine Csinszka-Schrift</i>	139

Rundschau

<i>L. Péczely: László Szabédi, Die Formen des ungarischen Rhythmus</i>	132
<i>A. Weber: Dezső Tóth, Mihály Vörösmarty</i>	139
<i>R. Gerézdi: János Thuróczy, Ungarische Chronik</i>	142
<i>G. Makay: Sándor Lukácsy—László Balassa, Mihály Vörösmarty 1800—1855</i>	146
<i>R. Gerézdi: Benjamin Rajeczky: Melodiárium Hungariae Medii Aevi</i>	148
<i>B. Stoll: Neue musikwissenschaftliche Ausgaben (Monographien über Volksmusik. — Pál Péter Domokos—Benjamin Rajeczky, Volksmusik der Tschango I.—Sammlung ungarischer Volksmusik III/A—III/B. — Musikwissenschaftliche Studien VI.</i>	149
<i>J. Kiss: Szádeczky, Miszellen</i>	153
<i>K. Horváth: Jahrbücher der Pädagogischen Hochschule in Eger I—IV.</i>	154
<i>S. V. Kovács: Die Literatur der Klassenkämpfe in Ungarn</i>	155

Aus dem Leben des Instituts

<i>Petőfi-Bibliographie</i>	157
<i>Die letzten drei Jahre der Eötvös-Bibliothek</i>	158
<i>Studienreisen ins Ausland</i>	160
<i>Nachrichten aus dem Institut vom 1. Aug.—31. Dec. 1958.</i>	161